

Sopelimen

NESODDEN
HISTORIELAGS
ÅRSSKRIFT

2014

Oversikt over styret i Nesodden historielag 2014

Leder: Åste Eggen
Nestleder: Gunhild Skatteboe
Kasserer: Arne Isachsen
Styremedlemmer:
Stein Turtumøygaard
Jan-Arne Ødegården

Redaksjonskomiteen for Sopelimen takker bidragsyterne til årets utgave. Allerede nå tas imot bidrag eller forslag til innhold i artikler for neste års utgave.

Historielagets styre takker også givere av nye gaver til Fundingrudhuset, samt dem som villig har stilt opp slik at Nesodden kirke og Fundingrudhuset har kunnet være åpne for omvisning siste sesong!

Innhold «Sopelimen» 2014:

Stein Turtumøygaard: <i>Kanonkulen i Solberghagen</i>	3
Alv Egeland: <i>Sopptur på Nesodden for over 100 år siden</i>	5
Gunhild Skatteboe: <i>Historien om Asberg Hansen</i>	9
Nesodden kommunes arkiv: <i>«Slå sammen eller skille ?»</i>	16
Harald Lorentzen: <i>Birger Karlsen – et tidsminne</i>	21
Christian Hintze Holm: <i>Sommerforstaden Nesodden</i>	28
Turid Noack: <i>Ildspåsetter og Marymorder?</i>	45
Marit Levi: <i>Min barndom</i>	50
Kjell Ødegaard: <i>Tremila rundt To</i>	60

Redaksjonskomité «Sopelimen» 2014:

Styret i Nesodden historielag
Forsidebilde:
Mynter fra Solberghagen

Kanonkulen i Solberghagen

Av Stein Turtumøygaard

Da Nina Dal og Tore Sakshaug overtok Solberghagen omkring 1980, bestemte de seg for å grave ut en dam i hagen. – En snau meter nede i bakken støtte spaden mot noe hardt, forteller Nina Dal. – Vi ble ganske overrasket da vi oppdaget at det var en gammel kanonkule. Sammen med kanonkulen fant de også tre mynter, datert 1810, 1820 og 1828. – Ved restaureringen fant vi dessuten et gammelt dokument, kanskje et skjøte, som var datert 1807, forteller Nina Dal.

Minner fra Napoleonstiden

Den eldste mynten og dokumentet stammer altså helt fra Napoleonstiden. Også kanonkulen kan vel tenkes å være fra denne tiden, da krigen raste over Europa. Napoleonskrigen skulle til syvende og sist ende med at Norge fikk sin egen grunnlov i 1814. Men før dette måtte vi

gjennom flere år med hungersnød. For Danmark-Norge deltok på Napoleons side, og engelske skip blokkerte norske havner.

Også Sverige var Napoleons motstander, og dermed var Norge plutselig i krig med nabolandet. Unge nordmenn ble utkommandert som soldater og sendt til Østfold, Kongsvinger og Solør, der man regnet med angrep. Mer enn 20.000 norske ungdommer ble utskrevet som soldater til Napoleonskrigen.

Mange av disse var nok husmenn, og vi vet at det også deltok noen fra Nesodden, blant annet husmannen Jens Andersen Krange fra Høybråtan. I Nesoddens Historie kan vi lese om fattigunderstøttelse til «de Fattige Soldat-Familier hvis Huusfædre nu ere i Felten».

Da svenskene krysset grensen, ble de møtt av en sammenrasket norsk hær. De norske soldatene var dårlig trent, og manglet både mat og krigsutstyr. Men faktisk gjaldt dette også svenskene, for Sverige var egentlig opptatt med å krige mot Russland. Så nabokrigen ble kortvarig, med kun noen få trefninger mellom nordmenn og svensker.

Solberghagen

Vi vet ikke så mye om Solberghagen fra denne tiden. Plassen var nok en del av Solberg gård, som tilhørte Anders Kristoffersen. Antagelig har Anders hatt en husmann her oppe i vestenden av eiendommen. Denne husmannen kan ha vært soldat i Napoleonskrigen. Så har han vel tatt med seg hjem en kanonkule som trofé ved krigens slutt? Kanskje lå kulan til pynt i mange år, inntil den ble glemt og begravet en gang etter 1828? Dette får vi aldri vite. Men her ser du i hvertfall bilder av kanonkulen og myntene fra Solberghagen.

Kilder:

Nina Dal, Kosmos 8, Wikipedia

Sopptur med portvin og rundstykker i ryggsekken

Av Alv Egeland

I biografien om den verdenskjente nordlysforskeren Carl Størmer (1874–1957) går det tydelig fram at unge Carl også var en aktiv soppentusiast i perioden 1890 til 1898. I juni 1894 reiste sopp-professor Blytt med sine studenter fra Kristiania til Nesodden – iført jakke og slips, for å plukke sopp (se fotografiet under). Som relativt aktiv soppplukker i Nesoddmarka 100 år etter var jeg interessert i å finne mer ut om hvordan soppturene foregikk i 1890-årene. Her er et kort sammendrag av hva jeg fant fra Carl Størmers notater.

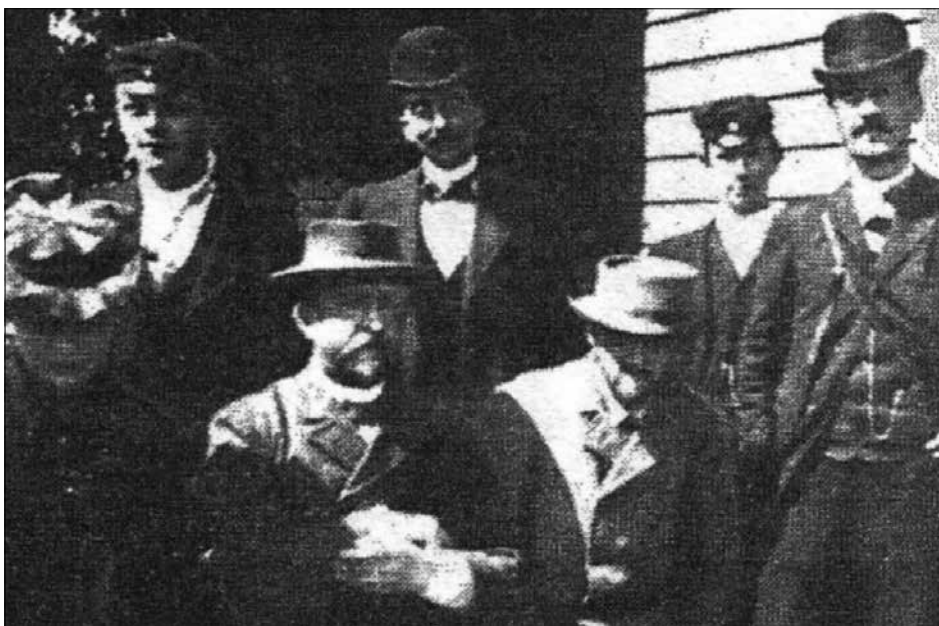
Den store soppeksperter i vårt land omkring 1890 var professor Axel Blytt (1843–98). Han gjorde grundige studier av sopper og har skrevet tykke avhandlinger om dette emnet. Professoren har endog fått en soppsekt (Blyttiamyces) oppkalt etter seg, en ære som få soppentusiaster har oppnådd.

Far til Carl Størmer var apoteker i hovedstaden og hadde en rekke verv i Den Norske Apothekerforeningen omkring 1900. På denne tiden ble mange ulike typer av sopper brukt til

produksjon av apotekermedisin. Det er derfor lett forståelig at Carl – alt fra tidlig barndom – var opptatt av ville vekster i naturen. «Botanikk var en stor lidenskap gjennom hele livet», skriver han. I hagen utenfor sommerhuset i Drøbak hadde han mer enn 200 ulike vekster, som viser hans store interesse for planter.

Kontakt med sopp-professor Blytt

Carl Størmer fikk i ung alder kontakt med sopp-professoren

Dette fotografiet er tatt sommeren 1894. Den unge mannen bakerst til venstre er Carl Størmer, mens mannen rett foran ham er Professor A. Blytt. Dette er den vanlige soppgruppen som fulgte med professoren på hans soppturer, men det framgår ikke av mine kilder om dette er fra Nesoddturen. Fotografiet viser det typiske antrekket – formelt og korrekt, som ble brukt på Blytts soppturer i 1890-årene.

ved Universitet i Kristiania – Axel Blytt, og var med på mange av hans korte og lange sopp-ekskursjoner.

Professor Blytt må ha vært en ypperlig pedagog, som ofte tok med studentene på lengre turer ute i markene. Carl sammen med fem andre studenter, fulgte også hans forelesninger.

I 1894 oppdaget Carl en ny sopp som ikke tidligere hadde vært analysert og bestemt, og dette har han omtalt i en vitenskapelig artikkel med tittel: «Om en art af slægten Uredinosis Magnus». Soppen hørte til familien Uredinopsis Puccinia Magnus. Den kan ikke spises og har bare vitenskapelig interesse.

Soppturen til Nesodden i 1894

I 1894 var det ikke like enkelt å reise fra Kristiania til Nesodden som i dag, men professoren hadde fått opplysninger om soppområder. Da var det liten konkurranse om soppen fra dem som bodde der. Soppturen med professor Blytt til Nesodden sommeren 1894 må ha vært vellykket, fordi den er omtalt i både ord og bilder. Konklusjonen var «festlige botaniske ekskursionsjoner». Kan vi lære noe av Blytts soppturer i dag?

For andre soppentusiaster er det kort omtalt hvordan professor Blytt – som var i sitt rette element ute i naturen, la opp sine ekskursionsjoner.

Studentene fikk først et par timer til å plukke sopp. De skulle samtidig bestemme art og familie, etter beste evne. Etterpå samlet professoren studentene ute i skogen til en detaljert gjennomgang av hele fangsten.

På jakt etter nye sopper

Hva var det viktig å se nøye etter for å bestemme hva man hadde plukket? Spesielt var Blytt interessert i å få kartlagt om noen hadde funnet sopp som enda ikke hadde blitt karakterisert. Hvilke sopper som kunne spises og hvordan man bestemte kvaliteten på disse, ble også nøye diskutert. Blytt hadde også markerte synspunkter på hvordan soppen skulle prepareres før servering.

Disse tre matsoppene Kantarell, Traktekantarell og Gul Trompetsopp, er de vi liker best og som vi de siste årene har plukket mye på Nesodden.

Det sosiale var viktig

Størmer skriver at etter den faglige gjennomgang kom det viktige, sosiale programmet. Det ble gjort opp eld og de gode soppene ble stekt ute i naturen. «*Professoren hadde medbrakt rundstykker og portvin som ble servert til de herligste sopprettene ute i skogen. De hadde det ubeskrivelig hyggelig sammen*».

Døde brått

Dessverre døde professor Blytt plutselig i 1898 – bare 55 år gammel og da ble det slutt på sopp-ekskursjoner i mange år.

Bedre tilrettelegging

Hva kan vi lære av Blytts opplegg? Jeg må diskutere med fruene om også vi skal ta med en flaske portvin neste gang vi drar på jakt etter sopp i Nesoddmarka. Om

vi skal preparere soppene og spise den ute i marka er nok et større problem, fordi vi alltid bruker sopp i ulike matretter. Dog hadde det vært fint om kommunen hadde arrangert 2-3 steder i marka hvor det hadde vært enkelt og sikkert å gjøre opp eld.

Livslang interesse

Gjennom hele livet var Carl Størmer en aktiv sopp-plukker. Han tok med seg både barna og barnebarna på utallige botaniseringsturer. Det var alltid han selv som serverte soppene til måltidene. Noen av barnebarna forteller at Carl Størmer brukte veldig mye krydder i sine soppretter.

Carl Størmer var også en aktiv fotograf som ofte tok bilder fra soppturene.

Historien om Asberg Hansen

Fortalt til Gunnhild Skatteboe av Åse-Lill Person, Asberg Hansens datterdatter

Asberg Hansen, (f. Gundersdatter i 1862) kom fra stedet Østland i Kragerø. Hennes far var byggmester og hun hadde en eldre søster, Marie. Hun utdannet seg til kokke, og arbeidet hos kunstmaler Fritz Thaulow til hun giftet seg og flyttet til Kristiania. Her hadde hun to brødre som var i arbeid som snekkere. Hun møtte Olaves Hansen, han var også snekker og født i Enebakk. Hans familiehistorie var tragisk, hans mor ble enke med seks ukonfirmerte barn. Alle seks, 4 piker og to gutter ble «satt bort» som det het den gangen. Olaves var heldig og kom til prestegården hvor han fikk det godt. Moren ble boende i bygda, og alle barna hadde nær kontakt med henne under oppveksten. Det hører med til denne historien at alle Olaves' søsken emigrerte til Amerika og klarte seg godt der.

Steilene i 1920-årene.

Asberg og Olaves giftet seg i Kragerø og flyttet til Kristiania der Olaves fikk arbeid som snekker. De bodde i annen etasje på politistasjonen i Ingeborgsgate på Vålerenga. Politimesteren hadde kontor i første etasje, der bodde han også med familien sin. Asberg og Olaves fikk etter hvert mange barn, 6 piker og en gutt. 2 av pikene døde bare to år gamle.

Datteren Agnes har fortalt at det var stor stas når bestemor fra Kragerø kom på besøk med Sørlandsbåten. Alle barna måtte pynte seg i søndagsklær og gå til havnen for å møte henne. Bestemoren var en liten dame, pent antrukket og med et stort svart sjal over skuldrene.

Steilene

Ute i Kristianiafjorden ligger øygruppen Steilene, som har en historie med mye innhold. På denne tiden var øyene stort sett bebodd av fiskere, men i 1890 ble de tre øyene Persteila, Landsteila og Storsteila kjøpt av Andreas Rambech Lind i firmaet A. Hiorth i Kristiania. Planen var å benytte øyene som import- og

fordelingsanlegg for petroleum, oljeimportfirmaet Østlandske Petroleumscompani ble stiftet i 1893.

Den første oljetanken, som ble bygget av arbeidere fra Nylands verksted for å lagre russisk petroleum, hadde plass til 2 millioner liter olje. Denne ble raskt supplert med to nye tanker. I 1906 var det i alt sju tanker, eller cisterner som man kalte dem den gang på øyene. De hadde til sammen en kapasitet på 15000 tonn olje. Det ble også bygget opp nødvendige lagerhus for fat, og tapperi for fat og kanner. Bøkkerverksted og tønnefabrikk hørte med, og dampvaskeri for rengjøring av fatene. Elektrisk lysanlegg var installert, og en dampsprøyte kunne kjøre rundt på anlegget på skinner.

Nye bryggeanlegg gjorde at det etter den tidens forhold var moderne losseinretninger med rørledninger og pumper som gjorde det mulig å losse dampbåter på 4000 tonn olje i bulk i løpet av 30 timer. Det tilsvarte 30000 fat. Tidligere brukte man opptil 21 døgn på å losse 5000 fat fra et 700 tonns seilskip. Dette var starten

på en rivende utvikling, og på det meste var dette lille øysamfunnet bebodd med nærmere 200 personer, med smått og stort. Av disse var 70 – 80 personer arbeidstakere i oljeanlegget, resten var kvinner og barn.

Et stort antall håndverkere ble tilknyttet oljebedriften, det var bruk for maskinister, fyrbøtere, sjøfolk, snekkere, bøkkere, blikkenslagere med flere. Steilene / Alværnområdet var ganske isolert fra resten av Nesodden, og mange av arbeiderne tok med seg familien og bosatte seg her. De kom fra andre kommuner og trengte boliger og andre tilbud. I en periode bodde det ca 60 barn på øygruppen og i Alværnbukta. Skoleveien opp den bratte lia til Persilengen skole på Fjellstrand var tung og lang, og allerede i 1900 startet man Steilene Bruksskole med ca 35 elever fordelt på alle klassetrinn. Huset ligger fortsatt der, i Alværnbukta.

Olaves fikk arbeid på det nye oljeanlegget på Steilene i 1897. Det første oppdraget han hadde var å rive Gamlebyen skole og sette huset opp igjen på Steilene. Her

ble huset ble kalt «Storgården» og inneholdt flere leiligheter og hybler for arbeiderne på anlegget. De første årene pendlet Olaves til Steilene på arbeid og hadde en leilighet på Storsteila. Asberg og barna reiste ut til Steilene så ofte de hadde fridager, for de trivdes så godt her ute. I byen drev den driftige Asberg et vaskeri og strykeri i Danmarksgata og hadde mange prester som kunder, det var en møysommelig og krevende jobb å «pipe» prestekraver!

På disse travle øyene bodde det etter hvert mange familier, men også mange pendlere og ugifte menn som ikke hadde kokemuligheter på hyblene sine.

Asberg startet spiseforretning

Bestyreren på anlegget var kjent med at Asberg hadde utdannet seg til kokke i Kragerø før hun giftet seg, og hun ble derfor spurt om hun kunne tenke seg å starte en spiseforretning på Steilene. Dette svarte hun ja til, og flyttet ut med sine 4 døtre, Marianne, Karoline, Agnes og Solveig, og sønnen Boye. De bodde først et par år på Storsteila, men i 1905

På kjøkkenet – Asberg i midten bak med tre av døtrene.

fikk familien leilighet i andre etasje i huset som ble kalt Borgen på Persteila, og Asberg tok fatt på det harde arbeidet med å skaffe og tilberede alle måltider for opptil 150 menn, syv dager i uka. Det var travle tider under oppbygging og drift av oljeanlegget.

I tillegg til den faste staben ble også løsarbeidere hentet med lektere i Kristiania, de ble som regel bare et par dager til de hadde

tjent opp noen kroner. De var ofte dårlig kledd for arbeidet, og det hendte også at de måtte avluses før de fikk komme i arbeid.

Et arbeidsjern

Fra 1905 benevnes Asberg som «spisevertinne». De fire døtrene hadde lange dager i arbeid hos mor. Hun var et arbeidsjern som startet dagen klokka 4 om morgenen. Hun bakte 16 brød hver dag, laget all mat til alle måltider: frokost kl. 06.30, middag kl. 12.00, kaffe kl. 15.00 og kveldsmat kl. 18.00.

Det var et slit, uten strøm og vann. De måtte ro over sundet til «Jacobs brønn», en kilde som kom ut av fjellet helt nede ved sjøen mellom Mikkjelstrand og Ommen. Herfra hentet de vann i 50 liters dunker. Dette var en vanskelig oppgave, de måtte være to i båten for at ikke noe skulle gå galt. Først i 1920 fikk man en vannledning fra Blekslitjernet over til øyene. Melk ble levert fra Hallangen Gård og kom med rutebåten fra Fagerstrand hver dag.

Asberg hadde avtale med danske fiskebåter som seilte inn fjorden, de fraktet levende fisk i

Besøk – Asberg til venstre viser fram grisebingen.

kummer om bord. Hun rodde ut for å sikre seg den ferskeste «rødskjærstorsken», hun var nøye på kvaliteten! Tønner med salt fårekjøtt fra Island var svært godt og populært til erter, kjøtt og flesk, solid norsk mat. Til husholdningen hørte også 12 griser, og høner. Uthuset lå «bak» på øya, og dyra kunne gå fritt omkring, de kom jo ikke langt, med hav på alle kanter.

Alle andre matvarer ble kjøpt fra byen, bl.a fra Stenerud Kolonial. Hver fredag reiste

hun inn og handlet for hele uka. Sukker, flere sorter mel, erter, havregryn, kaffe og salt kom i store sekker. Alle tomme sekker ble vasket og sydd om til forklær og håndklær, alt kunne brukes og ingenting gikk til spille.

I spiseforretningen kunne man få kjøpt både mat og øl. Olaves Hansen søkte nemlig om ølbevilling, og fikk dette i 1912.

Det var lite som vokste ute på de nakne øyene, men gressløk, persille og salvie dyrket den driftige damen selv. Barnebarna

husker salviete som et mye brukt botemiddel ved forkjølelse og andre plager i barndommen. Syltetøy av tyttebær og epler var vanlig som pålegg, sylteagurk og rødbeter ble lagt ned i store krukker hver høst.

Tar du en tur til Steilene i juni så vil de mange syrinbuskene i den gamle hagen møte deg med sin duft. Buskene ble plantet og stelt med av Asberg, som hadde stor glede av å anlegge en hage som blomstret, i alt strevet i hverdagen.

Stor gjestfrihet

Mange historier kan fortelles om Asbergs gjestfrihet og omtanke. En av dem handler om et båt-mannskap som ble liggende værfast ved Steilene i et langvarig uvær. Folkene om bord kom ikke hjem til jul, dette opplevdes som svært trist. Skipperen ombord gikk da til Asberg og spurte om det var mulig å få lov til å feire jul sammen med henne og familien. Det lot seg selvsagt gjøre, og takknemlige gjester husket familien i mange år etter med varme julehilsener.

En annen av historiene handler om taterjakta som kom

hver vår i årene 1910 – 1935 og la til ved Steilene. Taterparet Julia og Martin var ryddige og arbeidsomme folk som tok godt vare på de fire ungene sine. Martin var en dyktig kobbersmed, og Julia slo nupereller. De hadde med seg kjøkkenutstyr i kobber og håndarbeid som Asberg kjøpte. Hun ba dem inn på kjøkkenet og sørget for at de fikk spise seg mett, en god handel for begge parter. De vakre kobbergjenstandene som nå står i kjøkkenet i Fundingrud-huset kommer fra Asberg sitt kjøkken på Steilene. Historielaget har fått disse i gave av Asbergs barnebarn, Åse-Lill Persson, som også har fortalt historien om taterparet.

Godt å være barn på Steilene

Å være barn på Steilene var et fritt og fint liv. Det var spennende lekeplasser mellom oljetankene, men på anlegget var det forbudt å være. De hadde utflukter til naboøyene i robåt, hadde barneforening og basar med lotteri, teater og mye sang og musikk. Å ro, eller bli rodd til skolen i Alværnbukta var greit,

Sommerdag på Steilene.

selv om vinden og været kunne være temmelig røft enkelte ganger. For å bli konfirmert måtte barna til Nesodden kirke for å «gå for presten». Da gikk barna fra Alværn over Jonsrud gård, ca. to timer hver veg. Datteren Agnes husket at de fikk med seg 5 øre til å kjøpe epler for hos Gulbrand Johnsrud.

Da Asberg ble enke i 1920 drev hun forretningen videre til datteren Agnes overtok i 1935. Krigen i 1940 satte en brutal stopper for all sivil aktivitet på anlegget, og alle som bodde og virket der ble sendt vekk. De

flyktet til fastlandet og fikk tak over hodet hos lokalbefolkningen. Det var lite mat til alle, og det hører med til historien at den driftige spisevertinnen fikk noen av mennene til å ta seg ut til øya og hente matreservene som befant seg der, på sykkel, og bak ryggen på okkupasjonsmakten!

Asberg døde i 1950, og barn og barnebarn husker henne som en snill, men myndig bestemor. Hun hadde mange historier å fortelle fra et slitsomt, men innholdsrikt liv fra en tid som for oss for lengst er historie.

Slå sammen eller skille

Som et apropos til dagens diskusjoner om hvorvidt kommuner skal slå seg sammen, var det interessant å finne følgende søknad fra Nesodden herredstyre fra mars 1914 i herredsstyre-protokollen. Søknaden gjelder det motsatte – Nesodden og Oppegård kommuner ønskes skilt fra hverandre. Som kjent ble sognene Nesodden og Oppegård slått sammen til ett etter svartedauden i 1349, etter sigende først og fremst fordi presten i Oppegård døde, mens presten i Nesodden overlevde pesten. Da ble det besparende å opprette ett felles prestesogn. Søknaden til Justisdepartementet ble innvilget, og Oppegård kommune legger opp til feiring i 2015, 100 år etter at man innså at det ikke var «anden fælles interesse hos de to sogne end den at komme fra hinanden».

Fra Nesodden kommunes arkiv

Til

Det kongelige norske Justits & politidepartement

Andragende fra Nesoddens herred om, at Oppegaards sogn maa bli utskilt af Nesodden og overgaa til særskilt herred.

Man tillater sig herved i ærbødighet at andrage det ærede Department om, at Oppegaard sogn maa bli utskilt fra Nesodden og overgaa til et særskilt herred. I den anledning skal man tillate sig at bemerke.

De to sogne Nesodden og Oppegaard, der til sammen utgjør Nesodden herred, er som bekjendt beliggende paa hver sin side av Bundefjorden og for landforbindelsens vedkommende helt adskilt fra hinanden ved 2 fremmede herreder, nemlig Frogn og Aas.

Det er mulig, at denne ordning kan have været fordelagtig, naar man gaar tilbake til de tider, da man ikke havde veie i landdistrikterne,

og det derfor var lettere at komme frem paa sjøen end over land. I vor tid er dette forhold imidlertid yderst uheldig.

Medens de moderne transportmidlers utvikling overalt ellers har lettet samfærdslen, er denne her blit yderst vanskelig, ved at sjøen nu netop stenger forbindelsen. Oppegaard har nemlig sin jernbaneforbindelse med Kristiania, og Nesodden har sin dampskibsforbindelse paa bygdens vest og østside med byen. Forbindelsen mellem sognene sker derfor nu væsentligst med Kristiania som mellomled, da veiforbindelsen gjennom Frogn og Aas ca. 3 mil lang er for besværlig, og det derhos den største tid av aaret er forskjellige dampskibe, der anløper Bundefjordens øst og vestsider. Oppegaardsiden er ogsaa i vintertiden hyppig blokeret av is.

Det falder derfor meget besværlig og undertiden umulig for Oppegaards representanter at kunne møte i herredstyremøter paa Nesodden. Dette forhold har resulteret i, at de har uteblevet fra møterne, noget som imidlertid frembyder store betænkligheter.

Man har ogsaa søkt at holde herredstyrets møter i Kristiania. Dette har dog vist sig vanskelig at praktisere annerledes, end som rent undtagelsesvis, samtidig som det maa anerkendes som uheldig, at møter holdes i en fremmed kommune.

Med de i senere tider, stadig tiltagende antal herredstyremøter er disse ulemper blit stadig større.

Som følge av den adskilte beliggenhet er sognenes indvaanere efterhvert blit fremmed for hinanden, og sognestyrenes medlemmer er praktisk talt ukjendte med forholdene i det andet sogn, et forhold, der frembyder store betænkligheter for hvert sogns interesser og utvikling.

Som kommunikationsforholdene og næringsveiene i vor tid har utviklet sig, er de 2 sogns interesser efterhvert ogsaa blit ganske forskjellige. Der er – betegnende nok – ikke anden fælles interesse hos de 2 sogn end den at komme fra hinanden. At lade distrikterne da fremdeles være forbundne vil alene ha skadelige følger.

Paa grund av de her nævnte forhold, som saaledes i aarrækker har

vist sig uheldige, har der i over en menneskealder været arbeidet paa at faa Oppegaard utskilt fra Nesodden. At komme nærmere ind paa disse bestræbelser i nærværende fremstilling, ansees ikke nødvendig. Dertil er vistnok dette arbejde før vel kjendt. Det er saaledes et gammelt krav, som her stadig trænger sig frem, og som man nu haaber vil bli indrømmet.

Hvor yderst vanskelig og kunstig forbindelsen mellem de 2 sogne er, har netop faat sit bedste uttryk i, at det efterhvert lidt efter lidt har vist sig paakrævet at faa dens anliggender ganske utskilt fra hinanden. Det er nu praktisk talt bare herredstyret og ordføreren, der er fælles. Netop dette gjør imidlertid Oppegaards utskillelse til eget herred saa meget lettere, naar sognene saaledes faktisk er delte.

Man skal her nævne nogle af de ting, som hvert sogn har særskilt.

De 2 sogne har særskilt finansvæsen med hver sin sognekasse og særegne kommunelaan for hvert sogn. Der er intet fælles laan for herredet. Hvert sogn har sit særskilte budget med særskilt skatteprocent. Der er særskilt kommunekasserer i hvert sogn. Ligningsvæsenet er helt atskilt.

Der er særskilt ligningsnæmnd, overligningsnæmnd m.v. Der er særskilt skolestyre, særskilt fattigvæsen. Der er særskilt rigsforsikring og sykeforsikring i hvert sogn trods loven vistnok forudsætter, at disse 2 ting skal være fælles for et herred.

Sognene har ingen fælles utgifter utenom de faa, der følger av, at de utgjør et herred, og selv disse utgifter deles efter et paa forhaand vedtat fast forholdstal og dækkes fra hver sognekasse.

Dette at hvert sogn saaledes praktisk talt allerede er utstyret og organiseret som selvstændige herreder, gjør delingen saa meget lettere. Man undgaar her ganske de ved herreders deling ellers opstaaende indviklede og langvarige delingsspørsmål.

Med hensyn til prest og lensmand vil der ikke opstaa vanskeligheter, idet man mener, at disse stillinger fremdeles kan være fælles for begge herreder.

Angaaende de 2 nye herreders størrelse og økonomiske evne vil der ikke med den hurtige økonomiske utvikling, som i de senere aar har fundet sted i de 2 sogne, og som for distrikter, der ligger saa nær Kristiania, vil maate antages yderligere at ville fortsatte, være nogen betænkligheter. Begge herreder vil bli tilstrækkelig store og ikke mindre enn herreder ellers.

Ved sidste folketælling utgjorde Nesoddens folkemængde saaledes 1747 og Oppegaard 793. Senere er folkemængden spesielt i Oppegaard tiltat betydelig. Opgave over indbyggerantallet i Oppegaard skal senere bli indsendt, da beslutning om at foreta ny folketælling er fattet. I samme forbindelse kan det ha sin interesse, at herredstyret har ikke mindre end 24 medlemmer, hvorav 16 fra Nesodden og 8 fra Oppegaard.

Antal matrikulerte bruk er i Nesodden 794 og i Oppegaard 398. Den samlede skyld er i Nesodden 462,44 og i Oppegaard 295,58 mark.

Ved skatteligningen for 1913/14 var formue og inntækt for Nesodden henholdsvis kr. 5660220,00 og 777044,00. I Oppegaard var de henholdsvis 1884900,00 og 408150,00.

Herredets amtskat var ifølge Akershus Amts forhandlinger for 1913 p. 398 og 496 hele Kr. 5074,00 og det tiltrods for at lovens skjønsmæssige 2/10 var helt strøket for Nesodden herreds vedkommende. Betragter man de 8/10 av amtskatten der er utlignet efter eiendomsverdien, den skatbare formue og folkemængden, sees der av amtets 25 herreder blot at være 7 stykker, der har mere amtskat end Nesodden og disse 7 er amtets rigeste og største nemlig: Aker, Bærum, Eidsvold, Nes, Asker, Ullensaker og Høland. Selv saa store herreder som Aas, Vestby, Kraakstad og Urskog kommer efter Nesodden. Af de 17 herreder, der saaledes staar lavere, er der 2, der har henimot et 5 gange saa lavt beløp, som Nesodden har.

Disse opgaver formenes at afgive tilstrækkelig bevis for at Nesodden og Oppegaard har den fornødne økonomiske evne til at være særskilte herreder.

I samme forbindelse kan nævnes, at Oppegaards budget for 1904 var kr. 7700,00 og for 1913 kr. 20000,00, to tal, der er illustrerende for sognets utvikling. Trods denne budgettets sterke stigning var skatteprocenten i 1913 fremdeles alene 6 %, en omstændighet, der er det bedste bevis for sognets økonomiske evne.

Mot Oppegaards utskillelse som eget herred har det været anført, at sognet er for litet til at være egen kommune. Heri vil man imidlertid under henvisning til foranstaaende fremstilling ikke kunne være enig. Med hensyn til den økonomiske stilling vil det jo ogsaa indsees, at denne ikke vil lide ved, at Oppegaard overgaar til eget herred, idet de 2 sogne allerede forlængst fører hver sin økonomiske tilværelse med eget finantsvæsen og egen administration i økonomisk henseende.

Man tillater sig i denne sammenhæng ogsaa at henvise til amtstingets komitéflertals uttalelse, da delingsspørsmålet i 1909 forelaa til behandling for amtstinget efter anmodning af Oppegaards sognestyre. Flertallet anbefalede, som det sees af vedlagte utdrag af forhandlingerne, adskillelsen, med den uttrykkelige begrundelse, at det fandt de nuværende forhold yderst uheldige, samtidig som det til en anført betænkelighet om, at de 2 nye herreder ikke vilde kunde magte de opgaver, der stilledes dem, bemærkedes, at sognene allerede var indbyrdes fuldstændig uafhængige, og at de faktisk hver for sig fører en fuld økonomisk selvstændig tilværelse, saaledes at forholdet allerede var ganske det samme, som det vilde bli efter foretaget adskillelse.

I det man sluttelig gjør opmerksom paa at andragendet er enstemmig vedtat i begge sognestyre og i herredstyret, tør man haabe, at det ærede departement velvilligst vil indvilge i samme.

Nesodden den 11te mars 1914

Joh. Johnsen
Georg Jonassen

Thorleif Røer
Wilh. Bærøe

Birger Karlsen – et tidsminne

Av Harald Lorentzen

Noen ganger finner man små notatbøker med perler av noen tidsminner fra år tilbake. Birger Karlsen (1907–2006), drosjesjåfør og lokal Fjellstrandmann, skrev i 1918 en rekke små stiler på skolen. Disse beskrev hans hverdagsopplevelser og den tiden han levde i som barn, på en fin måte. Jeg har av hans enke Ellen Karlsen fått lov å ta del i disse historiene gjennom en av hans stilbøker fra Persilengen skole for våren og høsten 1918 da Birger var 11 år gammel og vil gjerne dele disse små tidsbildene med Sopelimens lesere.

Jeg har skrevet stilene til Birger Karlsen i hans egen språkbruk, med noen kommentarer fra meg og bildetekster i nåtids språk. Rettelsene til læreren har jeg ikke satt inn i teksten.

Kalven

Der hvor jeg bor er der en liten pen kalv, den er brun og har ingen horn som den kan stange os med. Nu om dagen gaar den i skogen og finder sin mat selv.

Den har følge med Dammyrkoen om morgenen, men saa kommer de fra hverandre i skogen og da kommer kalven altfor tidlig

hjem om kvælden og saa staar den ved grinden og bæljer til tante kommer og lukker opp for den og sætter den ind i fjøset.

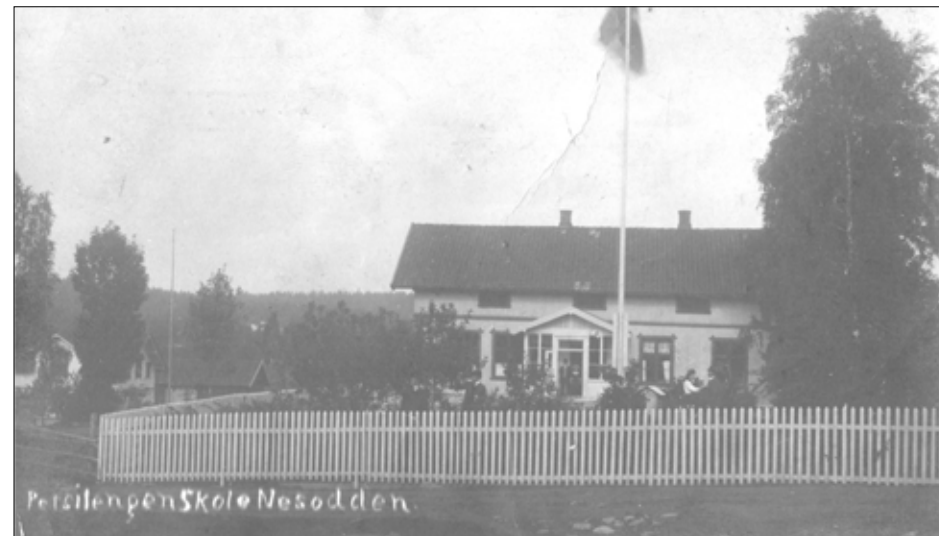
Det var fra nabohuset Dammyra at kua og kalven ble sluppet ut i skogen.

Leken i dag

I første friminuttet begynte vi straks at leke. Nora Persilengen (1908–1990) foreslog gjemsel-leken. Ja « Ja det vil vi », ropte flere. Markus Høibraaten (1905–1978) skulle staa først. Han skulde tæle til 100, og imens sprang vi og gjemte os. Olaf Pettersen gjemte seg i en krok i skjulet, 2 andre gutter sprang ogsaa dit. De trykket sig tet sammen og kniste og lo. Markus hørte det og han satte hodet ind ad døren og ropte dem paa navn. Det ble et kapløp og Markus vandt.

Nora Persilengen (1908) kom fra nabogården Persilengen. Foto Odd Persilengen.

Det var slik Persilengen skole så ut da Birger gikk der. Foto: Nesodden Historielag.

Leken igaar

Da jeg kom hjem fra skolen igaar, var Bjarne Høibraaten her med Blakka og skulde kjøre myrjord for onkel Johan. Jeg fortet mig at bytte klær og blev med ham hver hvending, for jeg synes det er forførdelig morsomt at kjøre. Bjarne hadde kjørt 11 lass før jeg kom hjem, og efterpaa kjørte vi 8.

Saa var det kvælden, og hesten maatte hvile lidt før Bjarne reiste hjem med den, og imens lekte vi ute paa bakken.

Da vi satt poteter

Den dagen vi satt poteter var

Lærer Halvor Grytting. Foto: Kari Kjensli.

Johan Karlson og Charlotte. Birger og Willy og mor og far leide hos Birgers onkel Johan. Foto: Kari Kjensli.

det ikke bare mig, men det var min mor og bror og jeg. Vi hadde rankene færdige for onkel Hans havde været her og alet dem op for os. Willy satte og jeg gjødselt og mor hakket over. Denne dagen satt vi omtrent en tønne.

En kjøretur

Den kjøreturen vi hadde om søndagen var moro kan du tro, for det var længe siden jeg hadde kjørt tur. Vi kjørte rundt om kirken og helt til Blylaget og saa om Svestad tilbake. Det var mange grunder paa veien, og jeg

og Willy hauppet av andenhver gang og lukket op.

En bærtur

Jeg og mor var i skogen og plukket tyttebær og vi fant 6 liter. Vi fant ikke stort i begynnelsen men saa kom vi op i en stor lein saa fant vi alt sammen. Saa satte vi os paa en aas for at hvile. Da fikk jeg første kjende at jeg var sulten, saa sa jeg til mor at vi skulde gaa jem.

Da vi lempet taksten

Først maatte jeg og Willy dra sten bak huse og vi hadde to og tyve

og tre og tyve sten paa om gangen og naar vi var ferdi med det saa lempet vi dem op paa taket og saa kom han Reidar bort til os og da spurte vi ham om han vilde hjelpe os og lempe sten paa taket. Jada det vilde han og da lempet vi 690 sten.

I gaar

I gaar var det søndag, og jeg og Willy viste ikke vad vi skulde ta os til. Saa gikk vi op til papa og spurte om vi kunde faa laane Cyklen litt. Jada det fikk vi laav og Willy skulle

bruke den først en halv time, og saa skulle jeg ha den etterpaa. Saa Cyklet jeg til Oternes efter æpler. Jeg kjøpte for 50 ore og fikk omtrent to liter gode æpler.

Efter skoletiden igaar

Skolen sluttet som sedvanlig klokken tre, og da skyndet jeg og Willy os hjem for vi skulde ned til papa og dra leire. Da vi kom ned begyndte det at regne saa vi kunde ikke dra leire, men saa var Martin der nede og da begyndte vi at leke med leiren isteden. Vi tok en

Granum. Stedet hvor Johan Karlson bodde. Til venstre for huset ser vi potetjordet. Dette huset brant ned og ble erstattet med nåværende hus på eiendommen.

klump god leire, og hadde lit vand paa, og formet den til firkantede stykker som lignet Gjøstost.

Den første dagen vi tok op poteter

Den første dagen vi tok op poteter blev det ikke rart for det var daarlig under vert ris. Vi fik ikke igjen for arbeidet engang for vi hadde kjørt paa nogen lass jord. Paa to dager tok vi op 18 bøtter. Raatne og

smaapoteter var det en trediepart med. Willy skulde bære potetris og han bar til han ble lei saa tok han gjeitedoningen og drog potetris, men det var tungt slædeføre, saa det gik tungere end at bære.

Da vi tok op poteter

Naar vi tok op poteter var det moro kan du tro, for nor vi skulde hvile saa hopet vi oppe i potetrishauane saa det gik utover

*Familien på trammen utenfor huset deres «Hauge» på Fjellstrand.
Gitt av Jon Scott Karlsen.*

igjen. Saa maate vi pelle det opigjen, og vi brukte hakkeriver, saa det gik ikke saa fort som når man brukte Potetoptageren.

Da vi drog flytting

Naar vi drog flytningen var det moro kan du tro, for det var glat i veien saa gjeten svedde saa felt. Og naar vi kom og skulde dra ind i gaarden vores, saa var det saa vit vi greide og dra, men vi kom da saa vit frem med det.

Nu er det bare 14 dager igjen til juleaften og enda er det ikke kommet noget vidre sne og næsten ikke vært kolt heller. Det er nesten som sommeren. Jeg skulde nok ønske at det blev lit koldt saa blir det jo is og sne ogsaa kunde jeg faa brukt skoitene og skiene mine. (14 dager før jul 1918 var det + 3.4 grader i luften).

Nu er det kommen sne saa nu kan vi gaa paa ski og det gaar lett nu hvis dem ikke har hvært ivand for da sætter sneen sig paa i store kladder saa skiene ikke vil gaa. Nu har jeg ikke mer at skrive om.

Marie Urianstad hjalp til i familien da mor til Birger og Willy, som het Dina Karlsen, lå på sykehuset i flere måneder.

Nu skal jeg skrive om vem som pyntet juletræet for os det var ikke mig, og heller ikke han Willy, det var hu Marie Urianstad som pyntet, og det saa pent, men vi hostet det ikke, for vi gikk og tok, rett som det var saa var hele juletræet tomt.

Sommerforstaden Nesodden – fra mager fjordbygd til hovedstadens fremste ferieparadis

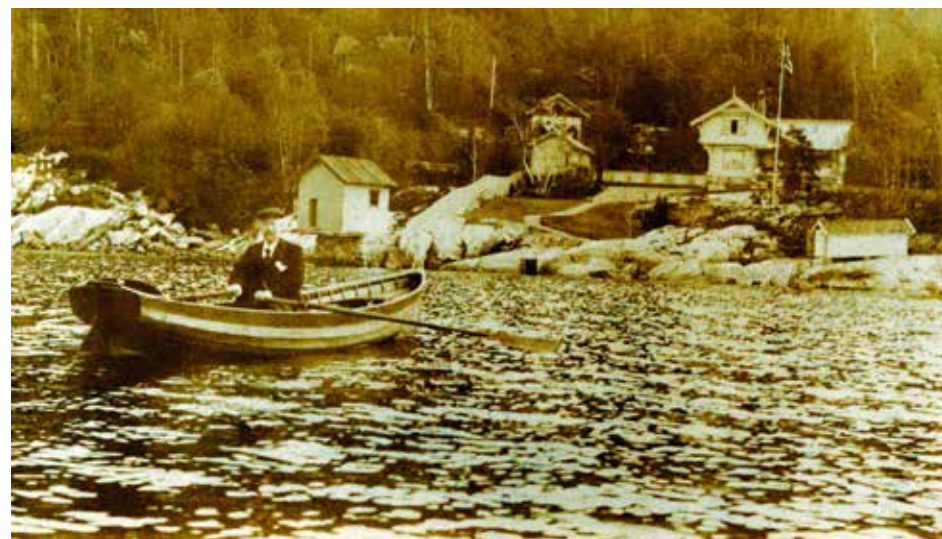
Av Christian Hintze Holm

På veien mot det moderne forstadslivet gikk vår kommune gjennom den lange fasen som samtiden etter hvert omtalte som *sommerforstaden*. Den har bidratt til et særpreg som skiller oss fra de andre forstadskommunene. Den har preget selve strukturen i dagens bebyggelsesmønster, og den har ikke minst bidratt til å gi oss verdifulle kulturminner og kulturmiljøer å gledes over og forvalte. Vi kan vel ta sjansen på å si at den har skapt det som i dag er hovedstadens aller vakreste forstad.

Trekk av dette finner vi andre steder også, men lenge var Nesodden selve sommerkommunen. I 1948 undersøkte Oslo kommunes statistiske kontor hvor byens skolebarn hadde tilbragt ferien. De fant ett tusen av dem på Nesodden; flere enn nesten alle andre steder. Ikke mange år etter fant barneskarene veien til de noe mer fjerntliggende steder – og da var det vel Tjøme som overtok rollen som Oslos fremste sommerforstad. Veitrafikken ble etter hvert ble så pass utviklet at den konkurrerte

med fjordtransporten. Siden banet nye reisemåter vei for Mallorca og Rimini og etter hvert Kanariøyene og Hellas og Tyrkia, og i dag hele verden. Men så sent som i årene etter krigen var altså Nesodden størst. Da hadde det lenge vært slik – sikkert tilbake til århundreskiftet.

Mye ved denne bortimot hundreårige utviklingen er verdt å se nærmere på. For å sette det inn i en litt videre sammenheng bør vi ta for oss noen generelle historiske utviklingstrekk, innenfor

«De svære, åpne verandaene symboliserer velstand – grosserere som står der på verandaen med sin tjenerstab og sin store familie; kort og godt velstand. Det er et uttrykk som ligger i disse husene.»

reisemønster, sosial utvikling og det som har å gjøre med fritid og ferie, og vi må knytte an til hovedstadens utvikling. Den er jo drivkraften i det som skjer hos oss.

Vi begynner likevel med et blick på samfunnet dette skal utspille seg i; den magre fjordbygda som fra siste del av 1800-tallet i

stadig økende grad ble preget av å være i en voksende hovedstads umiddelbare nærområde. I år er det naturlig å ta utgangspunkt i tiden omkring 1814. I vår sammenheng er akkurat dette året neppe så vesentlig, men de internasjonale begivenhetene det inngikk i preget likevel Nesodden på flere vis.

I disse årene er nok nettopp et ord som *mager* beskrivende, både for bygd og folk. Da lensmann Peder Røer i 1809 skulle gi sin innberetning til regjeringskommisjonen som var opprettet i Norge da landet var avskåret fra sentralmakten i København, var det en *fjellbygd* han fant det naturlig å sammenligne med: «*Dette Præstegield*», skrev han; «*er som en Fioldbøygde meget udsadt for Kornmangel, og kan kuns vente Hielp fra Christiania til uhyre Priiser.*»

To års engelsk blokade som følge av Danmark-Norges stilling i Napoleonskrigene hadde skapt alvorlig nød. Da hungersnøden satte inn på ny i 1812, etter et par års lettelse av blokaden, ble det enda verre. I bind 2 av Nesoddens historie beskrev jeg den gjennom Kirstine Jonsdatter i Ommen. For henne ble det en tung vinter. Hun var 42 år og gravid i syvende måned da mannen måtte i soldattjeneste. Syv barn hadde hun født, men bare tre levde. Ole, den eldste, bodde hjemme, Iver var i tjeneste på Kopperud. David var bare tre. Ku hadde de ikke, og mye jord er

det ikke der nede. Presten hadde gitt dem en kvartskjeppe havre, omtrent to og en halv kilo. Det varte neppe lenge. Da våren kom, var to døde – eldstemann Ole og gutten som var født i løpet av vinteren. Selv ble Kirstine grepet i heleri og dømt til tukthuset. En kar som losjerte hos henne hadde stjålet tre tømmerstokker. De lå på Fjellstrandberget, og tilhørte en Christiania-kjøpmann. Tyven selv slapp å sone. Han døde i arresten.

Folketallet falt fra beskjedne 500 i 1801 til 479 i 1815. Mange barn og unge døde. I dag er antallet nesten umulig å begripe. Med dagens folketall ville vi i de verste månedene mistet hele Fjellstrand skole i løpet av en måned. Disse hungerårene ble likevel den siste av krisene som hadde ridd landet helt siden svartedauden på 1300-tallet. Etter dette skulle befolkningen vokse, her som andre steder. Sild, poteter og koppevaksine er sentrale stikkord. Nå tok barna til å vokse opp.

Barnedød preget tilværelsen senere i århundret også, men nå vokste flere opp enn de som døde. Kirstine Ommen mistet seks av åtte. Hun fikk en datter til, så i alt

vokste tre opp. Enda én mistet hun, men han rakk å bli voksen og gift. Mens Kirstine mistet seks, fikk enken hans, svigerdatteren til Kirstine, beholde seks av de åtte hun fødte. Omkring 1850 hadde folketallet doblet seg fra de snaut 500 i 1815, og femti år senere var det om lag 500 til.

Men fremdeles var folkene i Ommen av de få som holdt til nede ved fjorden. Det fantes enkelte gamle steder, knyttet til fiske, fraktevirkosomhet, gjestgiveri og handel; som Blylaget, Grisebu og Nesoddtangen. Folk flest holdt til oppe i gårdslandskapet og i skogene, ikke minst på de stadig flere husmannsplassene som ble ryddet for å gi den voksende befolkningen et levebrød. Noen små steder kom riktignok til nede ved fjorden. Den sterke folkevæksten presset dem ned dit. Det var trengsel og fattigdom i det gamle jordbruksamfunnet, og for en billig leie eller mot en beskjeden arbeidsplikt lot bøndene folk bygge seg et sted nede ved sjøen. Der fant de et utkomme ved fiske, litt skrint jordbruk, fraktevirkosomhet og arbeid på gårdene og i skogen.

Ellers var bygda et par tiår etter midten av århundret neppe så ulik den vi møtte i omkring Napoleonskrigene og grunnlovsforsamlingens dager. Fattigdommen var fortsatt stor. Nede ved fjorden forble det stort sett mørkt og ubebygde. For bøndene lå verdien stort sett i å få fraktet ut tømmer og ved. Det skulle komme til å endre seg.

Men før vi går dit, skal vi flytte oss tilbake til det tidlige 1800-tallet igjen, og feste blikket helt innerst i fjorden. 17. mai 1814 ble provinsbyen Christiania plutselig hovedstad i den nye nasjonen. Kvadraturen, Christian IVs by øst for festningen, utgjorde fremdeles den egentlige byen, med færre enn 10.000 innbyggere. Noen få tusen til holdt til i utkantene. Men hovedstadsstatusen ble Christianias farvel med småbyen. Statsadministrasjonen som skulle bygges opp ga mange nye arbeidsplasser. Tidene var lenge dårlige, men byen begynte å vokse.

Kong Karl Johan satte i gang byggingen av slottet i 1825, men først i 1848 kunne Oscar I innvie den nye kongeboligen. Det ble anlagt en bred gate opp dit, Karl

Johans gate. Her ble sentrale institusjoner som Universitetet og Stortinget oppført i 1850–60-årene. Den omfattende byggevirksomheten flyttet byens tyngdepunkt mot nordvest, ut av Christian IVs gamle by.

Fremdeles hadde byen et ganske landlig preg, og det var kort vei til naturområdene utenfor. Folketallet vokste enda raskere fra rundt 1840, da den første industrien kom. Nye innflyttere ble trukket til leiegårder og småhus i forstedene. Omkring 1850 hadde befolkningen økt til om lag 50.000. Da hadde byen for lengst sprengt Kvadraturens grenser. I tillegg til å være landets politiske og kulturelle sentrum var Christiania nå den viktigste handelsbyen, og var i ferd med å bli arnestedet for en forsterket industrialisering – med stor tyngde fra omkring 1870.

Ved hundreårsskiftet var Kristiania blitt den viktigste industribyen i Norge. Utover på 1900-tallet minket byens betydning som industrielt sentrum, mens handelsnæringen fortsatte å vokse.

Dette endret byens karakter. Leiegårder i mur tok over for

den gamle bebyggelsen av en- og toetasjes trehus. I 1880 var folketallet steget til 119.000, og de neste tiårene så en byggevirksomhet uten sidestykke i byens historie. Konstant bolignød krevde at gamle hus ble revet. Stadig nye murbygninger endret bybildet. Den voldsomme byggevirksomheten fikk en brå slutt ved et voldsomt eiendomskrakk i 1899, men byen med færre enn 15.000 innbyggere i 1814 hadde økt til nær 230.000 – nær en dobling de siste par tiårene.

Nå er vi ved det som skal endre vår egen bygd. Også Nesoddens eget folketal var økt; tre ganger større i 1900 enn i 1814. Men hovedstaden var femten ganger større. Og denne sterkt voksende og stadig tettere byen skulle sende den magre «*Fieldbøyd*» en *sommerbefolkning* som var langt større enn dens egen befolkning. Snart huset den godt over ti tusen ferierende byborgere, og opp mot femten tusen. På det aller meste – riktignok under krigen – skal mellom tyve og tredve tusen ha vært innom; ti ganger bygdas egen befolkning på samme tid.

Industri, folketrengsel og

konsentrert fattigdom hadde skapt en helt annen by. Den førindustrielle byen var neppe uten lukt og støy og uhumskheter den heller, men lenge hadde de privilegerte kunnet nye godt av sine løkker. Nå ble de gjerne bygget ut, til dels av tette leiegårdstepper. En kunne ikke lenger gå på jakt på Tullinløkka!

Lenge fantes bare en liten bedrestilt klasse i Norge. Men parallelt med fattigbefolkningen økte også tallet på de velbergede, i takt med byens og byøkonomiens vekst. Statsadministrasjonen vokste. Ved siden av det gamle embedsmannssjiktet kom en mengde offentlige tjenestemenn på ulike nivåer, sammen med hundrevis av kjøpmenn, grosserere, skipsredere, fabrikkere, leger, sakførere og andre velstående. Disse hadde midler til å legge byens fortredeligheter bak seg. Behovet for landstedet hadde oppstått. Men for at det skulle få sitt utløp, måtte det også foreligge også en mulighet. Den kom med dampskipene, og det skjedde på 1870-tallet.

Man måtte jo komme seg til og fra, og det helst på daglig basis.

For selv om familiene ble flyttet på landet for hele sesongen, måtte pappaene følge opp sitt virke. På denne tiden, og tiår fremover, var landeveien ikke noe alternativ. 1850-tallets nye «*chaussée*» (som vi kjenner som Gamle Mossevei) var et fremskritt, men det skulle gå lang tid før landtransporten kunne konkurrere med fjordtransporten. Allerede fra midten av 1800-tallet ble det etablert landsteder i de aller mest bynære områdene, som på Bygdøy – eller Ladegårdsøen, som den lenge het, på Sjursøya, Ormøya, Ljan og Bekkelaget. Men fart i det ble det først med dampbåtene. Og da var det Nesodden åpnet seg.

Hjuldamperen Constitutionen kom allerede i 1826, først som post og passasjerbåt, fra 1827 i trafikk mellom Christiania og Christiansand. Men den kunne ikke få noen særlig betydning for det vi i dag ville kalle nærtrafikken. Før vi setter i gang sommerutbyggingen på Nesodden må vi se på dette.

Det startet i Bunnefjorden, først sporadisk, med hjuldamperen «*Dragen*» i 1857. Fast og organisert ble det med Bundefjord Damp-

Sommergjestenes yrker iflg. skatteliste 1919/20.

Yrke	Antall	%
Grossere, direktører, skipsredere, fabrikkere, kjøpmenn osv	122	28%
Embedsmenn, høyere offiserer, høyere offentlige og private tjenestemenn	41	10%
Frie yrker (leger, sakførere, arkitekter, kunstnere osv.)	46	11%
Håndverksmestre	32	7%
Lavere offentlige og private tjenestemenn	22	5%
Håndverkere og fagarbeidere	20	5%
Fru/frøken	54	13%
Uten yrkestittel	93	22%
I alt:	430	101%

skibsselskab i 1874. Selskapet ble startet av gårdbrukere som trengte bedre varetransport, så det var ikke sommerinteresser som lå bak. Men da muligheten først kom, var det sommertrafikken som skulle bli bærebjelken.

En av dem som så dette, og som også så mulighetene på vestsiden, var Carl Svestad, en av mennene bak BDS. Han fikk likevel ikke sitt eget selskap med på dette, og gikk til de nye brukerne. Dermed var de tidlige sommergjestene – eller landliggerne, som de gjerne ble omtalt som – aktivt med da vestsiden fikk fast dampskips-trafikk fra 1891, med Næsodden Dampskibsselskab. Og mens man

måtte ro ut til Dragen, kom nå bryggene; på både øst- og vestsiden – som perler på en snor. Dermed ligger alt til rette for å sette sommereventyret i gang.

På Nesodden strekker selve utbyggingen seg grovt sett over nærmere hundre år, fra slutten av 1860-tallet til 1950-/60-tallet. Sommerutbyggingen kan deles tre eller fire hovedfaser, knyttet til sentrale økonomiske og sosiale og velferdsmessige utviklingstrekk.

Den første fasen kan vi kalle grosserertiden. Skattelisten for sommergjestene fra 1919/20 viser nemlig at grosserer var det aller vanligste enkeltyrket. Hver tiende sommerboer kunne smykke seg

med tittelen. Grossererne og deres standsbrødre fikk bygget store og solide hus, enten i den nye sveitserstilen, med store tak, høye vinduer, doble dører mot haven og verandaer med kniplinger og farget glass, i den nasjonalromantiske dragestilen, med tømmervegger, glefsende drager på taket og klebersteinspeiser, eller etter hvert i den gjerne litt bølgende jugendstilen. Eiendommene ligger nede ved fjorden, og de var gjerne kjøpt og bygget ut enkeltvis.

For mange er denne fasen inkarnasjonen av landstedlivet på Nesodden. I nesoddhistorien lot jeg Christian Bang fortelle fra landliggerlivet på Oksval omkring forrige århundreskifte. Der tilbragte man hele sommeren, og det var ikke småtterier når hele husstanden skulle avgårde med D/S Bundefjord:

«Den vanlige rutinen om våren var at Schies Transportkompani troppet opp med et antall folk og hentet kufferter, kasser, sekker med sengetøy, viftepalmer og avskjæringer hvori mor hadde puttet et anselig antall potteplanter. Alt ble nu stabled på en diger flyttevogn med en eller to hester foran. Ferden gikk til Flytebryggen, og godset ble lastet om

bord i rutebåten. På Oksval brygge, som den gang var liten og fattigslig, var best med høyvogn fra Skoklefeldt møtt frem for å frakte all stasen rett til stuedøren. Etter vel utført jobb ble det øl og dram til folkene.»

Og pappabåtene bragte fedrene til og fra sitt arbeid. En innsender til Akershus Amtstidende skildrer stemningen på Flytebryggen en sommerettermiddag: «Hver Middag lidt før ½ 3 Tiden støder man i Kristiania Gader paa en del heseblæsende, sveddryppende Mennesker, som belasset med Pakker bærer hvad Remmer og Tøi kan holde av Havnen til. Det er Landliggerne, de lykkelige Landliggerne, der er ferdig med Dagens værste Strid, og nu strever for ikke at komme for sent til Skibet; for det gaar paa Minuttet.»

Gjennom hele sommeren var dampskipene og bryggene samlingspunkter i de voksende landstedssamfunnene. Om sommeren ble det bestandig folksomt når dampfløyten varslet båtens komme. Hit trakk man om man hadde et ærend eller ei – for å hente aviser, post og varer, ta i

mot eller ta farvel med gjester, eller se på livet og møte kjente. Og til ettermiddagsbåten med alle pappaene møtte hustruer og barn opp. Samt Pigene, altså hushjelpene; med hvite forklær, og sort sateng eller en blåtøyskjole. Det som var handlet skulle jo bæres hjem. For pigen, eller pigene – noen hadde flere – fulgte med på sommerlasset. På Fjellstrand brygge sto en karjol og ventet på den omfangsrike grosserer Røed. Han fant bakkene i drøyeste laget.

Ekstra folksomt var det på søndagene. Da kom alle søndagsgjestene. Det forteller Jørgen Berner om fra Flaskebekk. – Halv tolv søndag følte vi oss svært så fine. *«Hvitkrittete turnsko, hvite lange bukser og skjorte, og gjerne med en hvit gastelue på hodet.»*

Et nesten uunnværlig tilbehør til denne første tidens sommervillaer er badehusene. De kom til i hundrevis, gjerne kunstferdig utformet i samme stil som huset, inntil de første reguleringsbestemmelsene for deler av kystlinjen fra 1924 og de første vedtektene for hele kommunen fra 1929 bremsset nybyggingen kraftig.

Den tar feil som måtte tro at

På Ursvik ble det bygget et stort fellesbadehus...

de var satt opp for at noen skulle sole seg. Nesten tvert om. Brun skulle man ikke være, vi kan jo legge merke til at verandaene på de eldste sommerhusene vender mot øst; og bluferdigheten tilsa at piker og damer måtte senkes usynlig ned i vannet. Det var der badehusene kom inn i bildet.

«Damene holdt seg for det meste i kummene ved badehusene», forteller Chr. Bang, «iført stripete bomullsdrakter. Herfra hørtes ofte kokette hyl når stortåen prøvende ble stukket ned i vannet. Disse kummene var store, firkantede innretninger som kunne fires og heises ved hjelp av et trinsearrangement med kjettinger. Damene måtte passe seg vel for nysgjerrige og frekke mennfolk som forsøkte å kikke på dem.»

Men om bryggene var viktige, utspilte det seg i det store og hele ikke noe utstrakt sosialt fellesliv.

– Dampskipsbrygga var nesten det eneste stedet vi så de andre beboerne, forteller en sommergjest fra Tangenområdet. *«Det var et par skipsrederfamilier litt lenger oppover veien. Dem hadde vi ingenting med. Jeg tror simpelthen at vi hadde det så fantastisk her hos oss, med fem barn og venner og familie, at vi ikke hadde behov for noe annet. Man hadde absolutt nok med ferien for seg. Jeg tror heller ingen andre av familiene der ute hadde noe selskapeilig omgang med hverandre. Ingen som ble buden til te hos hverandre der ute, gitt, på den tiden!»*

De store havene, badehusene og den private strandlinjen lukket seg om det private livet; man hadde nok med sin borgerlige «splendid isolation». Frem til 1920-årene kunne dette øvre borgerskapet råde grunnen alene, men nå skulle det snart endre seg. Sommerlivet ble mer sammensatt. Breder lag fikk ferie, og velstanden ble bredere. Nå ble også det fysiske uttrykket annerledes. Når vi beveger oss inn i mellomkrigstiden ble husene mindre, havene mindre, det var få som hadde egen strand, og det ble bygget færre badehus. Derimot fikk

mange av de nye sommergjestene andel i en *fellesstrand*. Det kom nye sosiale lag og nye generasjoner, med andre normer, forventninger og syn på fellesskap.

På Ursvik finner vi et særpreget kulturminne fra denne tiden. Der gikk man et skritt videre og bygde et svært *fellesbadehus* – selv om ikke velformannens plan om «frie og felles baderom for alle medlemmene» ble gjennomført. Snart kom også danseplattningene og idrettsplassene. Med folkeøkningen kom også de mange landhandleriene. Jeg har funnet 30 pr 1930, men det var sikkert flere. Legger vi dagens folketall til grunn, skulle ville hatt 175 ...

Dermed hadde man arenaer for et annet sosialt liv enn de gamle grossererne følte behov for. Det var også mye mer egeninnsats i opparbeidelsen av både eget sted og fellesinnretningene. Den første bølgen av sommerhus hadde gitt kjærkomment arbeid til tømrere, steinhoggere og andre arbeidsfolk. Det var mye arbeid. Ikke bare husene – bare på Flaskebekk kom seks tennisbaner med svære steinmurer. Og grossererne bygde

jo ikke selv. Det var jo den gang man hadde «folk» til det meste.

Nå kom dugnaden inn. Ikke minst skapte alle veiene, stiene og trappene behov for stor innsats. Til forskjell fra i de foregående tiårene lå jo ikke eiendommene bortover langs strandlinjen. Man måtte litt lengre opp i terrenget. Da trengtes veier og trapper. Bortsett fra i Tangenbyen, Bjørnemyr, deler av Fagerstrand og enkelte andre steder har dette blitt stammen i dagens veistruktur – og dermed også bakgrunnen for dagens strid om «velveiene» på Nesodden.

Også selve utbyggingen foregikk på en annen måte enn i de første tiårene. Nå kommer de mer organiserte utparselleringene. Ikke minst i den viltre økonomiske tiden etter 1. verdenskrig kjøpte spekulanter opp store eiendommer for utparsellering. Den gang gårdbrukerne solgte enkeltvis nede ved fjorden, ble jo de største verdiene fort brukt opp. De nye utviklerne planla områdene på en annen måte. Når alle ble sikret tilgang til sjøen, fikk man god pris også for eiendommer uten egen strand.

Tydligst ser vi dette på Flaske-

bekk, der man var tidlig ute med denne måten å bygge ut på. Det var allerede rett etter 1900, innenfor det jeg har kalt grosserertiden. A/S Villatomter ble etablert for å utparsellere området. Når folk kunne bygge badehus langs det som ble Strandpromenaden, kunne det bygges store villaer godt opp fra fjorden. Det ga en helt annen utnyttelse av terrenget oppover. Derfor finner vi store villaer ganske langt opp. Velstanden vokste høyere oppover i terrenget.

Andre steder på Nesodden kan utviklingen følges i lag på lag oppover, med de store landstedene nede ved fjorden, mindre sommerhus fra mellomkrigstiden for de jevnere lag av befolkningen litt høyere opp, og til slutt arbeidsfolks hytter lengst fra fjorden, til dels oppe i skauen. Slik ser vi det på Ursvik, Oksval, Fjellstrand, Fagerstrand og andre steder.

I utparselleringen ligger nok en årsak til at Flaskebekk i så stor grad beholdt sitt opprinnelige preg. Konverteringen fra sommerforstad til helårsforstad kunne flytte rett inn. Andre steder har utviklingen omdannet områdene i mye større

grad, med mye ny eller endret bebyggelse oppover i terrenget – gjerne med en rad av de eldste villaene nederst ved sjøen nokså uforandret. Flaskebekk fikk stabilitet da endringene var sterkest andre steder, og har med noen unntak bevart preget fra tiårene omkring 1900.

Men Flaskebekk er et unntak. De fleste utparselleringene hører til i den neste perioden. Det gamle borgerskapet var ikke lenger målgruppen. De holdt stand på sina pjolterverandaer, men for nye generasjoner av de mest velstående hadde forstadsbanene skapt mulighet for store villaer for helårsbruk i byen. Og noen kunne kanskje ferdes med bil til et landsted lengre unna. Dermed forsvant behovet for å «ligge på landet» med en stor husholdning hele sommerhalvåret på et stort landsted. Vi gikk fra *sommerbolig* til *feriested*. De nye områdene rettet seg mot nye kjøpegrupper; håndverkere, offentlige og private funksjonærer, og så videre. Den sterke økonomiske veksten under og etter verdenskrigen hadde gitt dem kjøpekraft, om ikke like stor som forgjengerne i de store villaene.

Og de nye var mange. Mens vi før hadde sommerfolk i hundretall, dukket de nå opp i tusen- og titusenvis. Det var nå man begynte å snakke om Nesodden som «sommerforstaden». Det var etterhvert så mange som bodde her ute om sommeren og som hadde sitt daglige arbeid i hovedstaden at Nesodden i perioder fikk et klart forstadspreg, som en forløper til dagens helårsforstad.

Men det var også turbulente tider. Spekulasjonen og utbyggingen gikk noen ganger over stakk og stein. Utparselleringen av Ildjernet kom da Skienfjordens Kreditbank gikk overende. Banken hadde overtatt konkursboet etter dem som hadde forsøkt å bygge skipsverft, opprinnelig dimensjonert for panserskip.

Og inntil godt ut på 1920-tallet fantes ingen offentlig regulering. Noen steder framsto det for samtiden som det reneste kaos. Da murmester Rummelhoff-Hansen sto for rivingen av «Tivoli» i Vika, ble materialene til 20 hytter på Nesodden – helt på tvers av bygningsvedtektene man da hadde fått. Og etter et besøk på

Fjellstrand tidlig på 30-tallet slo Dagbladet fast at «stedets eneste redning ligger i dets manglende brannvesen». Husene hadde vokst opp «som sopp i regntiden», slik den lokale kjøpmann Hokholt beskrev det.

Noen av eiendomsutviklerne forsvant, andre ble igjen i stedsnavnene. Vi har Georg Denneche Boman i Bomansvik, murmester Singer på Oksval og Knut Hesstvedt i Oksval-/Ursvikområdet. Han fikk riktignok bare fornavnet bevart, i Knuts vei, mens selgeren, Olaf B. Skoklefald, fikk Olavs vei. Og da kunne man jo like godt fortsette med Dag og Åsa og Kåre.

Den tredje perioden kan tidfestes til perioden fra 1930-tallet og fremover til 60-tallet. Den kom

På 1930-tallet begynte det å bli realistisk å skaffe seg egen hytte.

da alminnelige arbeidsfolk fikk både ferie og en viss økonomi. Dette dannet den tredje årringen i sommerkysten. Før vi ser nærmere på den, kan vi se litt på forløperen: De mange feriehjemmene.

Til inn på 1900-tallet var ferie ukjente begreper for andre enn et svært smalt sjikt. I 1915 fikk alle rett til fire dager ferie, og innføringen av åttetimersdagen i 1919 la grunnlaget for fenomenet *fritid*. Enkelte fagforeninger fikk forhandlet frem rett til ferie, og lovfesting av ferie for alle kom gradvis. I 1937 fikk alle rett til 12 dager, det vil si det som den gangen utgjorde to uker.

Litt ferie var likevel ikke tilstrekkelig forutsetning for at arbeiderklassen kunne komme på banen som sommerboere på Nesodden. Det var først inn på 30-tallet at det begynte å bli realistisk å skaffe seg egen hytte. I stedet organiserte man seg i fellesskap. Særlig fagforeninger, men også enkelte menigheter, etablerte feriehjem. De første kom allerede under verdenskrigen, og i løpet av mellomkrigstiden ble det bortimot 30. Man kjøpte et

Arbeiderpartiets Kvinneforeningers Feriehjem for slitne husmødre på Svestad åpnet i 1920. Det var initiert av Carl Jeppesen, en av Arbeiderpartiets grunnleggere. Han og kona Hulda testamenterte sin formue til dette, og villaen «Bellevue» på Svestad ble kjøpt.

stort landsted, et gårdsbruk eller lignende, og så bygde man kanskje hytter i terrenget omkring etter hvert.

Her ble ferien på en helt annen måte preget av fellesskap. Man bodde trangt, måtte dele på mangt, og kulturen man kom fra var også langt mer fellesskapsorientert. Fra Oslo Godtemplar Ungdomsforenings feriehjem Kirkevik fortelles det at matlaging, bading, lek oppussing, forbedring og utvidelser foregikk i fellesskap. Ved

måltidene hadde hver familie sin voksdruk på langbordet. – Alt det morsomme i «Primusen» er det jeg husker best, forteller en av kvinnene. Primusen var felleskjøkkenet, der alle lagde mat til sine. «Når det var fullt, så var det ikke til å puste der. Når alle disse primusene sto på og kokte overalt, så måtte du rett og slett løpe ut en gang i mellom. Men moro var det.»

Fra 1930-tallet kom det vi kan kalle hyttebyggingen til. Tomteområder som var kjøpt i

jobbetiden ble solgt rimelig nå, og en viss rutebiltrafikk ga også nye muligheter. Mange av de nye tomteeierne bygde alt selv. De nøyde seg med et enkelt åpent skur eller en barhytte mens de satte opp hytta, eller de sov under åpen himmel. Hver lørdag etter arbeidstid kom de utover med båten, gjerne med en plankestabel over skulderen. Så kløv de oppover i lia for å føre hyttedømmen enda noen spikerslag nærmere, før de måtte tilbake igjen søndag ettermiddag.

Materialer var dyrt, så det gjaldt å bruke fantasien. Det finnes det mange historier om. En skal være satt opp av kjøleskapskasser, en annen av pianokasser. Fra Oksval fortelles om mureren som reiste ut hver helg med murstein fra et rivningsbygg – angivelig 12 i sekken hver gang. Han fikk satt opp et stort hus, så skal historien være helt sann må han ha kommet hver helg i flere tiår. Uansett er den med på å fortelle historien om de stadig enklere hyttene som kom til. Gjennom 1920-årene ble det bygget en mengde hytter på 50–80 m², og utover på 1930-tallet krøp størrelsen stadig nedover.

Under krigen ble det ekstra

attraktivt med et lite sted på landet. En kunne drive litt «matauk», og en kunne komme i kontakt med gårdbrukere som kunne ha noe å selge som ikke var å få i byen. Mange som hadde skaffet seg en tomt, men ennå ikke bygget, satte opp et «redskapsskjul» på 6 m². Det var det som var tillatt. Det hendte vel at noen overnattet i «skjulet», og siden fikk det kanskje en liten veranda, som ble bygget inn – og så ballet det på seg.

De nye gruppene av ferierende kunne skape forargelse blant de gamle. «Jeg husker ennå de dager da de første små hyttene grodde opp på Nakholmen», skrev Johan Borgen. «De skrev i avisen om det og spurte om folk ikke hadde skam i livet, som kom og ødela uberørtheten for dem når de satt på dekket og fordøiet så fortrinlig.»

– De første landstedeierne kunne innrette seg som de ville, men likevel bygget de pene, velstelte og harmoniske steder, skrev én til Amta i 1930. «... der åndet ut fra de gamle haver og hus en velgjørende gammeldags landstedskultur.» – Hyttene må bannlyses, mente innsender, som krevde kommunal handling for å

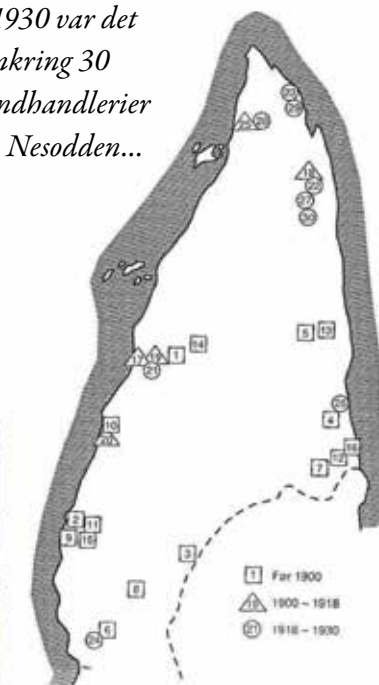
hindre verdiforringelse på etablerte eiendommer. Og han ble hørt. Noen år senere forbød herredstyret hytter på mindre enn 40 m².

Men hytter til tross, Nesodden var forble vestkantens feriested. Oslos skolebarnstatistikk fra 1948 viste at nesten to tredeler av de tusen Nesoddenferierende barna kom fra vestkantskoler, til forskjell fra i andre bynære kommuner som Aker, Enebakk, Nittedal og Eidsvoll.

Og det var først godt inn i mellomkrigstiden at det ble noe særlig sosialt samvirke mellom de fastboende og sommerfolket, og for den saks skyld noen kontakt mellom de ulike sommerområdene. De rettet seg jo først og fremst mot hver sin dampskipsbrygge. Nye grupper blant sommergjestene reduserte forskjellene mellom dem og bygdefolket, og snart møttes de på bryggefester, danseplattene og idrettsplassene. Det er betegnende at det sto sommerfolk bak de første idrettsforeningene på begynnelsen av 30-tallet.

– En nesodding som var god til å sparke fotball, fikk være med, forteller en sommergjest fra Oksval. «Og en jente som var pen, ble alltid

I 1930 var det omkring 30 landhandlerier på Nesodden...

akseptert, om hun var sommergjest eller fastboende. Men når det kom til de lokale festene om kvelden, gikk noen usynlige grenser.»

Grensene forsvant smått om senn da den egentlige forstadsveksten skjøt fart etter krigen, og Nesodden fikk sin egen faste «Oslobefolkning». Krigsårenes stillstand hadde skapt et stort boligbehov, samtidig som den sosialdemokratiske statens vekst i offentlige organer, utdanningsinstitusjoner og slikt skapte mengder av hovedstadsarbeidsplasser. Og ikke minst var trengselen følge av alle

barnefødsle og familieetableringene som kom som resultat av fredsbegeistring. Drabantbyutbyggingen skjøt snart fart i Oslo, men likevel var det grunnlag for stor utbygging i byens nærmeste forsteder.

Etter tre kvart århundres sommerutbygging sto infrastrukturen allerede klar på Nesodden – i alle fall på transportsiden. Egentlig var Nesodden klar til forstadsutviklingen allerede 25 år tidligere, som da kommunen i 1918 kjøpte Bjørnemyrdalen skog for slike formål, men krisetider og etter hvert okkupasjon satte utviklingen på vent.

At andre sider av infrastrukturen *ikke* var på plass, er vel også en del av historien. Min mor som kom flyttende på midten av 1950-tallet kunne fortelle hvordan det oppsto timelange køer hos landhandleren. Kjøpmannen var mest vant til betjene sommergjester og noen få fastboende, og etter sigende var han ikke så begeistret over alle de nye kundene som oversvømte landhandleriet. Det måtte et generasjonsskifte til før driften ble innrettet etter de nye forutsetningene.

Men selv med den nye «Oslo-

befolkningen» skulle skillene mellom «bybefolkning» og bygdefolk lenge prege Nesodden. Og mange av de gamle ville helst kvitte seg med sporene av det som hadde vært, med store villaer og badehus og slikt. I min nesoddbarnhet på 1970-tallet sto mange av de fine villaene til nedfalls, til de enten forsvant eller det kom en og annen kunstnerisk sjel som – litt forut for sin tid – så den helt spesielle sjarmen ved disse gammeldagse og trekkfulle husene i sine gjengrodde haver.

I dag ser vel de fleste verdien av å ta vare på denne helt spesielle og viktige delen av vårt lokalsamfunns historie. Denne blandingen av byfolk og fastboende, villaer og hytter, forlatte landhandlerier, dampskipsbrygger, velforeninger, det lokale samholdet om vårt bryggesamfunn, veier og trapper bygd på dugnad i sene kvelder, kontrasten mellom de sommerlige kniplingsverandaene og den sosialdemokratiske fornuften i etterkrigstidens rekkehus – er det ikke alt dette som i dag er Nesoddens karakter og sjel, og som gjør oss til den vakreste forstaden?

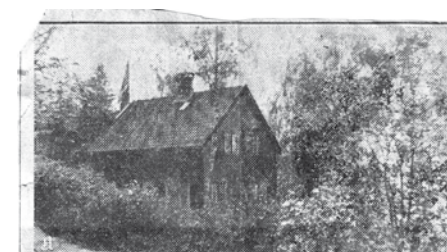

Ildspåsetter og Marymorder?

Av Turid Noack

En oktober natt i 1933 ble kjøpmann Grøstad på Flaskebekk vekket av høye rop: «Grøstad, Grøstad, det brenner på begge sider av huset ditt». Familien kom seg på bena, sto virkelig det store prakthuset som rommet både bolig og butikk i full fyr? Så galt var det ikke, men på tre ulike steder i nabolaget sto flammene i været.

Tre hus brant ned til grunnen den natten; grosserer Bottolfsens store villa 'Jotunheimen' i Sydveien, glassmester Holtungs villa 'Verdun' i Sjøstrandveien og Lauritsens villa litt høyere opp på Sjøstrand. Store verdier gikk tapt, uten innbo var bygningene forsikret for tilsammen 65 000 kroner, eller 2,3 millioner etter dagens kroneverdi. Mye verdifullt innbo ble også flammens rov, det var velholdne folk som hadde sine sommersteder på Nesoddens vestsida. Glassmester Holtung

Villabrandene på Sjøstrand.
Har folk med lalske nøkler vært på ferde?

Glassmester Holtungs villa, slik den så ut. Innfelt: En mystisk haug i en av brandtomtene. Den består av koks og en hel del gummisko.

Efterforskningen i anledning av brandnatten på Nesodden pågår for full kraft. Som bekjent har man løst den man først mistenkte, og som vi tidligere har meddelt gir sakens detaljer anledning til en lang rekke hypoteser. Som bekjent har brandene vært satt i forbindelse med en rekke tyverier, som i den senere tid er begådd derute, og såvidt vi forsår synes de siste undersøkelsene på brandtomtene å bekrefte at det har vært tyveknekt påferde, i hvert fall i en av villane. I saken, — der hvor hoveddelen var — har man nemlig funnet derisen. Det påfallende ved denne lås var at mekanismen var trukket tilbake, slik at dørlåsen altså var åpen. Nå hevder vedkommende villas eier at den der det her er tale om var avlåst. Dermed synes det temmelig opplagt at ubudne gjester har vært påferde og at disse har hatt falske nøkler.

Hvorvidt der er stjålet noget vil det selvsagt bli meget vanskelig, kanskje helt umulig å bringe på det rene. Man vil med andre ord ikke vise i hvilket ørend de ubudne gjester er kommet. Man vet heller ikke hvor mange det har vært. Det er likevel sannsynlig at det bare har vært en og at vedkommende ikke er kommet for å stjele.

Det nye funn i brandtomten har imidlertid gitt etterforskningen nye perspektiver og forhåpentlig vil man snart kunne komme til mere positive resultater. Igår ettermiddag og i hele formiddag har lensmannen, som personlig leder etterforskningen, oppholdt sig i nærheten av Flaskebekk, hvor visse forhold er blitt undersøkt.

Igår holdtes brandtak over glassmester Holtungs hus, som vi ovenfor bringer bilde av. Fru Holtungs vaske-kone hadde om formiddagen, dagen før huset brant, gått der forbi. Alt var

hadde gjennom 23 år samlet gamle saker fra nær og fjern, blant annet en samling av sjeldne bilder.

«Ildspåsetter»?

At tre hus brant samme natt vekket raskt mistanke om at en ildspåsetter var på ferde. Det ble funnet vedskier som en mente stammet fra Bottolfsens vedlager ved de to andre villaene, og teorien var at disse var tent på i tur og orden. En stor prektig gran på nordsiden av eiendommen Verdun, et tre eieren var spesielt glad i, var også hugget ned. Det

fikk lokalavisen til å konkludere med at de som hadde tent på «-åpenbart må ha befunnet seg i en tilstand av rabies». Det ble også skrevet at tyveknekter kunne ha vært på ferde. I ruinene etter glassmesterens hus ble låsen til hoveddøren funnet i åpen stilling, det kunne tyde på at folk med nøkler hadde vært ute.

Først ble noen av bygdens mer løse individer anholdt, men disse ble satt fri da en etter noen dager anholdt den samme mannen som hadde varslet om brannen. Han het Ingvald Rudolf

Ingvald Rudolf Hansen bodde med kone og barn i den innerste halvdelen av bryggehuset på Sjøstrand. Foto: Privat.

Hansen og bodde med kone og barn i den innerste halvdelen av bryggehuset på Sjøstrand. Det huset står der den dag i dag, og brukes og ivaretas av Sjøstrand vel. Den delen Hansen bodde i var ikke mer enn ti kvadratmeter, en kummerlig familiebolig og en grell kontrast til de store villaene i området som attpå til sto tomme mesteparten av året.

Bryggemannenes oppgave var å ta i mot gods som kom med båten. Dessuten var han engasjert for å se til mange av sommervillaene. Et ubekreftet rykte ville ha det til at han hadde latt seg friste til å forsyne seg av verdifullt innbo og var sett roende over fjorden med tyvgodset. Men bryggemannen ble etter en tid løslatt av forhørsretten mot meldeplikt, og noen påtale ble aldri reist.

Villaene ble gjenoppført, men skiller seg tydelig ut fra de noe eldre husene i området. Historien slutter imidlertid ikke med de tre uopplarte brannene. Noen år senere ble bryggemann Hansens navn igjen brakt på bane og denne gangen i riksmediene.

«Morder»?

I 1937 ble landet rystet av en forsvinnings sak som kom til å få stor oppmerksomhet. En syv år gammel pike ved navn Mary forsvant 8. januar fra sitt hjem i Ruseløkkveien etter at hun hadde vært innom en butikk og kjøpt godterier. I slutten av mai ble hun funnet død i en sekk ved Filipstad brygge, og det ble slått fast at hun var voldtatt.

Den tidligere bryggemannen på Sjøstrand, nå 45 år gamle Ingvald Rudolf Hansen, som tidligere var domfelt for tyveri og i en sedelighetssak, ble pågrepet og senere dømt. Han bodde i Ruseløkkområdet med sin kone Vesla Hansen som var en kjent kvakksalver.

Avisreferater fra saken vitnet om at indisiene mot ham var svært tynne. Ekteskapet hans gikk mot slutten, men kona vitnet til fordel for ham. Et vitne ført av påtalemyndighetene ga ved nærmere eksaminasjon høyst motstridende opplysninger. Dette vitnet var iferd med å søke om benådning fra en fengselsstraff han nylig var idømt, og det ble

spekulert i om dette vitnet var ute etter å mele sin egen kake.

Da dommen falt, skal Ingvald Rudolf Hansen ha henvendt seg til dommeren og sagt «*Jeg takker også lagretten for dette opplagte justismordet*».

«Justismord»?

I alle de årene han satt inne, innrømmet han aldri noen skyld. I fengselet fikk han fra flere hold de beste skussmål. Under krigen satt han sammen med norske motstandsfolk på Møllergaten og hjalp dem med å formidle kontakter til personer utenfor fengselet.

Etter frigjøringen gjorde noen av disse tidligere fangene flere forgjeves forsøk på å få Hansen benådet. Men det kom til å gå 16 år før så skjedde. Ute i samfunnet igjen tok han hyre som fyrbøter på en båt i utenriksfart, og også der var han vel ansett. Men hans vei tilbake til samfunnet ble kortvarig, etter et par år døde han av sykdom.

Men saken var ikke glemt. I 2000 skrev den kjente juristen Anders Bratholm en artikkel

om saken i Lov og Rett. Han var opptatt av justismord i norsk rettsvesen, og trakk frem Mary-saken som et mulig eksempel. Bratholm var tilskyndet til å ta opp saken etter en henvendelse fra pensjonert skifterettsjustitiarius i Oslo, Anna Louise Beer.

Som nyutdannet jurist var hun ansatt i Fengselsstyret og skulle forberede alle søknader om benådning som innkam fra domfelte. Bare en av de mange sakene glemte hun aldri, søknaden fra den tidligere bryggemannen Hansen om benådning for straffen i Mary-saken. Hun hadde, etter å ha gjennomgått alle sakens dokumenter på nytt, blitt overbevist om at bevisene måtte ha vært altfor svake. Men også denne benådningssøknaden endte med avslag, et utfall Beer mente måtte ha å gjøre med sakens alvorlige karakter og den sterkt fordømmende opinionen den gangen Hansen ble dømt.

Bratholm omtaler stemningen som lysjepreget og skriver at den domfelte måtte smugles ut av Tinghuset, hvor en folkemengde hadde samlet seg ved utgangen.

Beer opplevde at alle saksdokumentene i Mary-saken plutselig og uventet en dag forsvant fra hennes kontor – «utenom tur» som det het. Det ble opplyst at de var hentet av politiet. Direktør Hauge ved Botsfengselet, fortalte Beer konfidensielt at en gammel kvinne utenfor Oslo hadde meldt seg for politiet og fortalt at natten etter at Mary var blitt borte, hadde sønnen hennes kommet hjem med blodige klær. Hun var overbevist om at det var hennes sønn som hadde drept Mary og ønsket nå å lette sin samvittighet. Men saken ble ifølge Beer dysset ned av politiet som mente at det bare var tale om fantasier fra en gammel hysterisk kvinne. Når Hansen ganske kort tid etter ble benådet, mente Beer at det likevel måtte være skriftemålet til den gamle kvinnen som lå til grunn.

Bryggemann Hansen ble som nevnt aldri tiltalt for ildspåsettelsene på Sjøstrand og Flaskebekk. I Mary-saken ble han dømt, men om han virkelig var en kynisk ildspåsetter og bestialsk barnemorder får vi aldri vite.

I dag er det jeg og mannen min som eier Holtungs gamle eiendom. I 1934 fikk glassmester Holtung den kjente byggmester Urianstad fra Fjellstrand til å oppføre et hus med langt strammere linjer enn den sveitservillaen som opprinnelig sto der. På eiendommen er det også to små hytter samt et båthus nede ved sjøen. De har antagelig stått der siden eiendommen først ble bebygget rundt 1914. I den minste av de to hyttene bodde en gammel rallare som er opphavsmannen til mange av de karakteristiske blomsterurnene som fortsatt står på flere av eiendommene rundt. Det er en annen og langt mindre dramatisk historie, men også den et vitnesbyrd om store klasseforskjeller bak idylliske sommerhusfasader.

Kilder:

Bratholm, A (2000): Mary-saken – et justismord i 1938? Lov og Rett, 443-444.

Diverse avisreferater.

Muntlige overleveringer fra Jan Grøstad, Tore Hansen og tidligere eier av Holtungs eiendom, Ole Herman Hanson.

Min barndom

Av Marit Levi

Mitt navn er Marit Levi, født Gunnarsrud. Jeg kom til verden på Drøbak Fødestue i juli 1945.

Mine foreldre kom til Nesodden i 1934, da min far, Ole Gunnarsrud, opprinnelig fra Solør, hadde fått arbeid i skogen som tømmerhogger hos Røer. De fikk bolig på husmannsplassen Berget ved Blekslitjernet. Her bodde de da min bror, Bjørn, ble født i 1935.

Min mor, Gudrun, var fra Sørkedalen i Nordmarka. Det var der far hadde sitt arbeid i skogen den gangen de traff hverandre.

I senere år, på slutten av 1970-tallet, da jeg selv hadde blitt mamma ('mamma' var ikke vanlig å si i min barndom) tok mor meg og min datter med til Berget og besøkte ekteparet Punnerud, som bodde der da. Det var ikke store forskjellen på huset siden 1930-tallet, men inngangspartiet var flyttet til et tilbygg på siden.

På Nesodden arbeidet far sammen med Wictor Berggren, som var

svigersønn til Sven Urianstad. Sven hadde store eiendommer på Fjellstrand og Wictor skulle bygge hus på en avdelt eiendom på toppen av det som nå heter Morgensolbakken. Han overtalte svigerfar til å selge nabodelen til sin arbeidskamerat Ole. Huset vårt ble bygget i 1939 og fikk navnet Bergthun. Det står der fremdeles, med en praktfull utsikt over Oslofjorden, fra Hurumlandet og Asker til Sandvika.

I 1940 kom tyskerne på besøk og sonderte terrenget for om mulig å se om dette var en strategisk plass å sette opp sine kvartér. Som vi alle vet, ble det (heldigvis for oss) på Varden.

Dette er blitt fortalt av min far. Jeg opplevde jo ikke krigen, men årene etterpå var selvsagt preget av matauk og omsydde klær etc. I min barndom hadde vi fremdeles gris i grisehuset i enden av hagen som ellers inneholdt alt fra frukttrær, til poteter, andre grønnsaker, jordbær og rips. Dette ble anlagt under

krigen naturligvis, og i tillegg hadde vi høner. Blomster var også en naturlig del av hagen.

Matauk, ja. Som nevnt, var far fra Solør, hvor det bugnet av tyttebær om høsten. Mange med meg vil nok huske turer til slike steder for å fylle opp kjellerne med godsaker fra naturen. Jeg var ikke begeistret for bærplukking i min barndom. Det var direkte kjedelig. Men det var moro å reise til fars hjemtrakter for å besøke slektninger. Noen ganger reiste vi med tog og buss, andre ganger flere sammen i lastebil. Det var veldig sosialt.

En annen høst-ting var 'potetferien'. Dette var mens vi gikk i de store klassene på folkeskolen, og ferien ble benyttet til å hjelpe bøndene med potet- eller gulrotopptaking. Vi fikk noen øre for hver bøtte og ganske vondt i ryggen, men det var jo et avbrekk fra skolen – med lønn!

Vinteren var for oss barna mye moro, med skigåing og for ikke å snakke om hopping i bakker.

Vi gikk på skikurs under ledelse av fru Steinsholt. Der fikk vi et kort med hyssing rundt halsen med avmerking for frammøte.

På Fjellstrand var det flere hoppbakker, ikke så veldig store alle sammen, men vi jentene prøvde oss også. Det ble ikke noe særlig lengde på disse hoppene, vitsen var å stå.

Da vi ble større ble aking med rattkjelke i Betaniabakken en sport. Vi startet øverst ved gamle Betania (pinsemenighetens gamle forsamlingshus), forbi skolen og endte på Fjellstrand brygge. Vi passet på å ikke krysse Riksvei 157 når vi visste bussen kom. Det var ingen biltrafikk og veiene var ikke strødd. Dette var jo før 1960, da måtte man ha spesiell tillatelse for å kjøpe bil i Norge. Det ble ikke så mange turer på en kveld, men det var et skikkelig 'kick'.

Jeg husker jeg fikk hockey-skøyter. Nyborgdammen var sjekket av de voksne og funnet sikker. Dammen var delt i to deler, én for de store guttene som spilte ishockey og én for oss småbarna.

Hvert år 4. juledag arrangerte speiderne juletreffest for barna på Folkets Hus. Det var alltid stor stas med nissen og pose til alle, med rosiner, mandler, klementin osv., samt gang rundt juletreet som

var kjempestort. Det var minst tre ringer. Julesanger og 'reven rasker over isen.' Ellers i året var vi ofte der på kino, der Smestad og Kristian Elton styrte med myndig hånd.

Om våren var det hvitveis, blåveis og hestehov som gjaldt. Ved siden av huset vårt, i Sofienlundskogen, var det hvite 'tepper' over det hele. Men den største vårblomstopp-levelsen var å finne i Ommen, hvor 'teppene' var blå. Da jeg var barn var veien ned åssiden lang og kronglete, og oppstigningen endeløs. Men det var verdt turen å kunne gi de vakre blomstene til mor.

Vi jentene hoppet tau og parad, guttene kastet på stikka og kappet land. Jeg fikk sykkel, brukt, men nylakkert, fra sykkelreperatør Rommerud på Svestad. Den var god å ha da jeg etter hvert skulle 'lese for presten' – konfirmasjonsforberedelsene – som foregikk i Nesodden kirke hos sogneprest Johan Smith. Det var en 5 km lang tur tvers over Nesodden fra Fjellstrand til kirken. Det var ikke selvsagt at man busset den lange omveien om Tangen brygge.

Selv om vi de tre første årene

på folkeskolen bare gikk annen hver dag hos frøken Klevsgård, var det fint å få sommerferie. Så sikkert som sommeren kom, kom også barna fra Oslo for å tilbringe noen uker på feriekolonien på Sofienlund. Vi nabobarna tok oss gjerne en tur bort til enden av eiendommen hvor det var satt opp huskestativ for barna på kolonien. Vi satt fredelig på en fjellknatt og betraktet fenomenet 'bybarn'. Dette syntes de ferierende så skummelt ut og løp til en av 'tantene' og ropte: «De ser på oss!»

Jeg fikk likevel en venn blant dem. Han het Hans Petter og var sønnen til en av de ansatte. Han var der derfor lenge og ble litt mer 'vågal' ovenfor oss fastboende; en hyggelig gutt. Jeg har et bilde av ham sammen med meg og min venn Oddvar. Hans Petter i pertentlig tøy, mens vi nok til daglig kunne se litt mer hverdagslig ut i klesveien. Kanskje ikke rart at bybarna ble litt engstelige. Fordi jeg var venn med Hans Petter fikk jeg lov til å komme på besøk til eiendommen, hvor det også var en stor låve hvor barna lekte hvis været var dårlig.

I båthavna var det svømmekurs v/ lærer Hødnebo og da vi ble større ble det i skolens regi arrangert felles svømmedag i Ursvik, hvor svømmeknappen ble utdelt til de som innfridde kravene.

For det meste var vi Fjellstrandbarna sammen på badestedene, enten det var på stranda på Fjellstrand, i Ommen eller på Nyborgdammen. I nedre Fjellstrand var det mange sommerboliger. Store, flotte hus til mer velhavende Osloborgere. Familiene kom og var gjerne hele sommeren. Disse bybarna var ikke redde for oss 'innfødte', men jeg syntes noen ganger at det så ut som de kanskje følte seg litt hevet over oss. Slik kunne året arte seg.

En fritidsaktivitet som ikke var sesongbetonet for oss jenter var speider'n, under myndig, men kjærlig ledelse av Eli (Persilengen) Olsen og Unn Strand (Solheim). Vi var inndelt i patruljer og jeg gikk i Skogstjernepatroljen. Vi lærte en masse nyttige ting, som knuter, morse, enkel førstehjelp, friluftsliv med telt og bål osv. Jeg har bilder fra troppsleir på Håøya og landsleir

i Voss. Det siste var spesielt stort, for der var det speidere fra mange andre land også. Vi reiste med tog og av en eller annen grunn husker jeg godt alle tunnelene på Bergensbanen.

En tid gikk jeg på 'turninga' i Turnhallen i Oslo. Det var ordentlig moro. En stor inspirasjon var min kusine Anlaug og hennes mann som var veldig aktive innen turnsporten.

En annen aktivitet var danseskole på Eklund. Mange nesoddfolk på min alder og eldre vil nok huske det. Det var ball i Høyres hus i Oslo. For anledningen hadde mor sydd ny kjole i blå taft med sorte spetter i. Nyfrisert på håret gikk turen først til fotograf Rude. I en alder av 11 år følte jeg meg nokså fjong.

Guttene får snakke for seg selv, men vi jenter gjorde også mange 'inne'ting. Det var glansbilder hvor vi byttet med andre i 'puttebok' (dvs. vi la bilder vi ville bytte bort inne i folder på gamle kladdebøker. Den andre part tok et av dem hun ville bytte bort

og stakk det på et vilkårlig sted i boken og fikk da mitt i bytte). Det var papirdukker hvor vi også 'designet' egne garderober i papir og fargela. Jeg hadde fått noen fra Amerika og de hadde eksotiske navn som Nancy, Mary og Betty. En av dem var av filmstjernen Deanna Durbin. Husk at dette var rundt 1950. Jeg har lest meg opp på henne og hun lever fremdeles i en alder av over 90 år. Jeg har aldri sett noen av hennes filmer, men å ha henne som papirdukke fra selveste Amerika var stort!

Jeg hadde også fått en dukke som jeg kalte Jorunn. En venninne av Bjørn strikket en kjole og Fanakofte med lue til henne. Jeg har dem ennå.

Alle jentene hadde minnebok, hvor vi skrev høytflyvende og minneverdige ord til hverandre, slik som: 'Du er en snill og grei pike. Jeg skulle riktig like at det var mange slike i Norges land og rike. Bilde senere, når jeg blir penere. Lev vel.'

Far arbeidet i skogen. Han hadde betrodde stillinger innenfor skogsdrift. I en periode var han i Vestfold. Mens Bjørn fremdeles

var skolegutt, hendte det at han var med far på jobb i sommerferien til Vestfold. Da syklet de den lange veien til Høyjord og Vivestad.

Etter hvert fikk far arbeid som tømmermann på nye bygg nærmere hjemmet, for det meste i Oslo.

Nevenyttig som han var, kom også snekring meg til del. Han bygget lekestue til meg. Det var to rom og veranda. Der hadde jeg en masse fine ting som mor og far hadde laget. Noen av disse fulgte med til mine barns lekestue som deres pappa snekret på 1980-tallet.

Mor var flink med søm og strikking (en dyd av nødvendighet i krisetiden). Gjennom mange år arbeidet hun som syerske, både med hjemmesøm for konfeksjonsfabrikker, men også utenfor hjemmet. Hun fikk arbeid på Rønning Raggen på Spro, hvor de produserte gensere.

På hjemmebane var jeg noen år 'enebarn', da min bror mønstret på skip i utenriksfart som byssegutt etter realskolen. Jeg følte aldri at jeg var nøklebarn. Tror faktisk ikke ordet var oppfunnet ennå på den

tiden. Det var mange jeg kunne gå til. Det var ufarlige tider.

En av mine 'jobber' var å gå til skomakeren, enten det var til Opsahl, som bodde vis-a-vis Betania og var døv, eller til Lønnås, som er en gård som ligger et stykke inne i skogen forbi Fjell gård.

Lønnås var ufør og tok seg fram på kjelke om vinteren er jeg blitt fortalt. Hva han gjorde om sommeren har jeg aldri tenkt på. Men redd for å gå langt (og lenger enn langt) var jeg aldri.

En annen jobb som jeg syntes var nokså kjedelig var å dra slipesteinen for far, så øks og lja skulle bli fine og skarpe. Jeg tenkte aldri på å nekte; sånn var det bare, han måtte jo ha hjelp.

Et ærend jeg hadde var å hente Aftenposten nederst i Morgensolbakken for Wictor og Astrid. Det fikk jeg 15 øre daglig for. De sparte jeg til noe jeg ønsket meg; et grønt strikkbelte med metallås.

Jeg fant det her forleden da jeg ryddet i gamle ting. Strikken er like god og jeg kan faktisk få det på meg!

Min far trakterte trekkspillet godt (svensk register, var han nøye med poengtere). I sin ungdom spilte han ofte til dans. Hans store forbilde var Carl Jularbo, som kom fra en plass tvers over svenskegrensen der far vokste opp. Det ble en del 'Livet på Finnskogen' og 'Värmlandsvalsen' i min barndom. Det er hyggelige minner. Mor spilte gitar til husbruk og 'komp', mens Bjørn etter hvert ble litt av en virtuos på gitar. Han var selvlært. Musikaliteten hadde han hjemmefra, men også fra Sølvgutten som han var med i fra den spede begynnelse under ledelse av den legendariske dirigenten Torstein Grythe.

Her må jeg skyte inn at han reiste til og fra korøvelsene alene. En gang sovnet han på siste båten hjem. Han ble oppdaget på veien inn til byen igjen og fikk overnatte i mannskapslugaren. Vi hadde ikke telefon den gangen så familien fikk ingen beskjed. Var de ikke redde for hva som kunne skjedd med guttungen? De regnet med at han hadde overnattet hos mors søster på Blindern gård.

Ja, sånn var det den gangen.

Jeg fikk gå på gitarkurs, og kan litt flere grep enn Prøysen. Det var moro og lærerikt og jeg har hatt mye glede av spillingen.

Bjørn og jeg hadde mye musikk hjemme. Det ble alt fra Jularbo og Prøysen med mor og far til jazz og rock med 'bruttern' de gangene han var hjemom. Et av mine fineste bilder er av mor og far som spiller i konfirmasjonen til en nabogutt.

Mine foreldre hadde stor omgangskrets, og var også ofte sammen med noen av naboene. Jeg husker spesielt en 40-årsdag hos 'konfirmasjons'-naboen. I tillegg til mors og fars musikalske innsats trakterte en annen venn fele. Bjørn var hjemme en tur og spilte opp på sin elektriske gitar (kan det ha vært 'Guitar Boogie', et vrient stykke musikk å få med seg fingrene på?) Jubilantens nevø som var i slyngelalderen og hadde klarinett som sitt instrument i guttemusikken i hovedstaden syntes dette var storveis. Han ble senere i livet en av Norges fremste jazz-saksofonister og het Bjørn Johansen. På en jazzklubb i Bergen nesten 40 år senere møttes de to

Bjørn'ene og musikeren kunne fortelle at min bror hadde vært en stor inspirator. Smigrende for hobbygitaristen – og hans familie.

Mor sang i sangkoret Toneveld som ble ledet av Asgeir Utåker, som var lærer på realskolen her på Fjellstrand. Da jeg senere ble med i skolekoret, spurte jeg om ikke jeg kunne få synge 2.stemme, for jeg syntes 1. stemme var for høyt for meg. «Sludder», sa dirigenten, den samme Utåker, «din mor sang alltid 1. stemme!»

Fjellstrand Bridgeklubb ble stiftet på Bergthun. Dette var før min tid, men far var alltid opptatt på tirsdagskveldene (jeg tror det var tirsdager), for da var det bridgekveld på Folkets Hus.

Mor var med i syklubb. Den ble startet under krigen og fikk først navnet 'Krisehygga'; etter hvert bare 'Hygga'. Damene i klubben ble alle nære venninner og jeg kalte dem for 'tante' Aase, Elsa eller hvem det nå var. Klubben varte til langt oppi 'de grå hår' og det var en hyggelig reportasje i Amta om klubben og damene i 1989.

Hverdagssystemene var selvsagt av en annen karakter enn i dag. Vi fikk innlagt vann fra egen brønn i 1952. Utedoen var i bruk til vi bygget et tilbygg med baderom, med vaskeservant, dusj og elektrisk toalett på 1960-tallet. Jeg mener at alt utslagsvann gikk i et rør nedover åsen til 1976 da det ble tilknytning til det kommunale vann- og avløpsnett. Da ble det også vannklosett. Brønnen ble anlagt da huset ble bygget før krigen. Altså, fram til 1952 ble det båret vann i bøtter og spann, bokstavelig talt.

Et rom i kjelleren var 'bryggerhus'. Der hadde det nok vært en bryggepanne før vi fikk et av datidens vidundere – vaskemaskin! Hoover med rulle. Jeg kan bare forestille meg hvilken lykkelige det må ha vært for mor.

Mor var dyktig på kjøkkenet. Hun var en av sju søstre på et småbruk og hadde også vært hushjelp hos 'dom fine' i hovedstaden før hun ble husfrue selv. Det var sylting og safting og konservering, det var julemat som sylte og leverpostei. Spekeskinka hang innhyllet i et putevar på en krok på verandaen i lange tider og

ble tatt ned hver gang man fyset på litt saltmat. Fars mange år som tømmerhogger i 'skauen', hadde lært ham å lage kraftig kost, som fersk suppe, samt flesk og duppe. Fettrandene på flesket kunne jeg være foruten, og jeg var heller ikke overvettets begeistret for lungemos, men ellers var middagsmenyen hjemme hos oss ganske grei.

I matkjelleren sto det en stor trebalje med lokk. Den hadde blitt brukt til å salte ned kjøtt. Dette var jo før kjøleskapets tid. Jeg kan ikke huske at den var i bruk. I dag står den, fint rose malt i min kjellerstue til pynt. Far hadde laget en bunge i det ene hjørnet av matrommet for vinterforsyningen av poteter, og på hyllene han hadde snekret sto Norgesglassene med syltetøy, agurker og hva det måtte være..

Melk var ikke min favoritt drikk, lunken og med fløteklumper. Noe bedre om vinteren, da var den kjellerkald, nesten som fra et kjøleskap. Kjellerkaldt var ikke det samme om sommeren.

Mor og far flyttet altså til Nesodden fra hovedstaden. Men

de kom fra landet begge to og deres respektive familier hadde en lang vei å reise for å besøke oss. Og det gjorde de. Jeg har bilder som viser bestemødre, tanter og onkler, fettere og kusiner. En av mors søstre giftet seg i Ullern kirke i Oslo under krigen. Etter vielsen dro hele brudefølget med båt til Fjellstrand. Jeg er ikke helt sikker, men jeg vil anta at en av Fjellstrands skysskarer fikk i oppdrag å frakte i alle fall brudeparet opp bakkene fra brygga til Bergtun med hest og vogn. Hvordan og når de returnerte til Oslo er ikke blitt meg fortalt.

Vi pleide å besøke mormor om sommeren og også ellers i året. Hun bodde sammen med mors søster (hun med brudeferden), hennes mann og sønn på slektsgården i Sørkedalen. Bestefar døde lenge før jeg ble født. Vi reiste med buss og båt til Oslo og så med 41-bussen til Sørkedalen skole. Derfra var det en 20 minutters spasertur til gården som ligger litt ovenfor Grøttumsbråten, hvor den legendariske skiløperen Johan kom fra.

Det hendte også at jeg fikk være med mor på bytur, bare vi to sammen. Da gikk vi alltid på Møllhausen på Karl Johan, hvor vi spiste egg- og ansjos smørbrød, med en Solo til meg og kaffe til mor. En høytidsstund.

En hendelse jeg også husker godt var da jeg fikk være med en voksen kusine på kino i byen. Vi så Disneys tegnefilm 'Alice i eventyrland' på Ringen kino som den gang lå på Carl Berners plass; et eventyr, i dobbelt forstand.

Mens jeg holdt på med disse nedtegnelsene kom jeg over et hefte som fremkalte et sus fra den store verden. Det var souvenirprogrammet fra Sonja Henies is-revy på Jordal Amfi i 1955. Hvilke kostymer, hvilket show! Profesjonelt og glamorøst. Helt fantastisk. På baksiden av programmet, en helsides reklame for sigaretten Blue Master.

En annen begivenhet, som fant sted i hovedstaden, var en 17.mai hvor vi sto på Slottsplassen og så kong Haakon vinke fra slottsbalkongen. Tenk det – å ha sett selveste kongen i egen høye person!

Vi hadde aldri god råd, det var nødvendig med to utarbeidende foreldre for å få den standarden som etterkrigstiden kunne tilby. Det fins nok noen huller i min hukommelse. Jeg husker f.eks. ikke når vi fikk kjøleskap og støvsuger, men fordi begge foreldrene arbeidet klarte vi å få oss disse nyvinningene nokså tidlig, nye tidsriktige teakmøbler i stuen og til slutt fjernsynet. Men da var jeg allerede 15–16 år. Før dette fantastiske medium med pausefisk og ikke noe program på tirsdager var det radioen som gjaldt. Hvem husker ikke valutakursene og fiskerimeldingene, folkemusikkhalvtimen og 'Musikk til arbeidet'. Men det var også underholdning, som 'Rundtomkring' med Leif Rustad og '20 spørsmål' med Rolf Kirkvaag. Dog var det dårlig med popmusikk, så der ble det lyttet i sene kvelder til Radio Luxemburg på Mellombølgen. En periode var det en fjellstrandgutt som drev en

piratradio hvor vi kunne ringe inn plateønsker. Det var kjempeflott syntes vi, men den ble fort avviklet da den ikke hadde konsesjon til å sende. Men det var moro så lenge det varte.

Det er nok mye mer jeg kunne mimre over fra oppveksten på Fjellstrand, men mye er omtalt av andre ved flere anledninger, så det får være. Jeg har hoppet litt fram og tilbake i tid, men det er ikke så lett å få ordnet alt kronologisk når man er i mimremodus. Som mange med meg, var jeg nok ikke flink nok til å be foreldrene berette om gamle dager.

Kanskje vil noen kjenne seg igjen i tidsbeskrivelsen og andre vil kanskje kjenne igjen meg også.

Alt i alt vil jeg si at det var tider med mye som skjedde og vi ungene kjedet oss aldri.

Vi hadde det bra uten tv, internett, mobiltelefon og tv-spill.

Tremila rundt To

Tekst: Kjell Ødegaard – Foto: NIF

Det var en gang – sånn begynner alle eventyr. Og dette er historien om da snø-scooteren hadde sitt inntok på Nesodden.

I slutten av 1960 årene (vinteren 1967) var det gode snøforhold for skiidretten på Nesodden.

Formannen i Nesodden Idrettsforening, Kjell Ødegaard og formannen i skigruppa, Eivind Schrøder fikk ideen om å arrangere et eliterenn i Nesoddens skoger.

Eivind Schrøder hadde sitt faste jobb i Norges Skiforbund og hadde god kontakt med eliteløperne, bl.a. Magne Myrmo, Gjermund Eggen, Ole Ellefseter og andre store skiløpere på den tiden.

For å få det hele i gang, dro Kjell og Eivind på barmarksamlingene til eliteløperne. Der fikk de halt i land avtaler om deltagelse og godtgjørelser. Det kunne dreie seg om 200–300 kroner.

Når da disse avtalene var i boks, ble det bestemt at Nesodden Idrettsforening skulle arrangere renn. Det skulle være 30 km, og navnet ble derfor *3-mila rundt*

To. Eivind ble rennleder, Kjell rennsekretær og Per Ehrnst ble løypesjef.

Valg av løypetrasè var neste post på programmet og det ble bestemt at Samfunnshuset var det beste stedet for start og innkomst. Nå måtte man ta kontakt med grunneierne for å legge løypene på deres grunn, og det var ikke nei i deres munn.

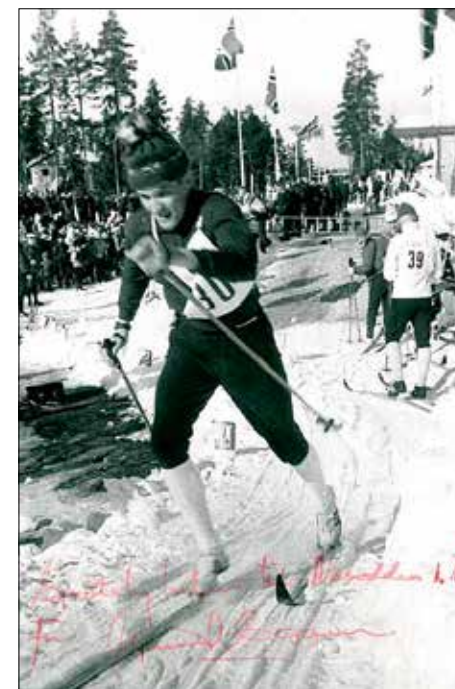
Løypa startet med en sløyfe på 1 km, den gikk i nrområdet mot Skoklefalltjernet, kapellet og tilbake til Samfunnshuset. Løperne fortsatte så i en sløyfe på 14 km som gikk over Begerbanen og i området Grimsåsen, Tomåsan og Jonsrud tilbake til Samfunnshuset. Hele rundturen skulle forseres to ganger og utgjorde 30 km.

Det ble opprettet kontakter med kommunen, E-verket som det het den gang, Televerket, Vegvesenet og presse.

Stor velvilje

Det var stor velvilje hele veien, selv når Vegvesenet måtte stenge Kapellveien den dagen. Funksjonærer og løypegjeng var det ikke vanskelig å få trommet sammen. Alle var med. For løypegjengingen ble det tildelt roder som skulle ryddes og planeres på barmark. Etter hvert, når snøen kom, holdt man traseene vedlike og åpne ved å gå på ski, eller feie sporene for rusk og rask. Og det ble konkurranse om å ha den beste roden, alle var så ivrige.

Kort sagt, forberedelsene gikk bra, og snøen kom tidlig og i store mengder. Løypegjengingen var ute titt og ofte for å gå traseen og lage solid såle.

Snøscooter

Siste uke før rennet måtte traseen gjøres helt klar, men snøen lavet ned. 60–70 cm løs puddersnø lå som en dyne over sålen som lå gjemt under. Nå var gode råd dyre. Arrangementskomiteen hadde hørt at det var kommet snøscootere til Norge, og det

ble tatt kontakt med Per Dahl som demonstrerte denne nye maskinen.

Per Dahl var keeper på ishockeylandslaget, gikk under navnet «Peddal» og var litt av en friskus. Og det var ikke nei i hans munn, og det ble avtalt at han skulle komme til Nesodden fredag før rennet og kjøre den lengste løypetraseen.

Avtalen ble at han, når alle hans andre oppdrag var ferdige, skulle komme til Nesodden om kvelden, ca. kl. 1900. Tiden gikk, og han dukket opp først kl. 22. Da var det 22 minusgrader.

Uante vanskeligheter

Så var det bare å starte opp. Per Ehrnst skulle sitte på scooteren og vise vei. Arne Paulsen, Roar Johnsen og Kjell gikk på ski – og hang etter. Det gamle sporet lå gjemt, og bare stikkene som var satt opp, var synlige.

Scooteren gled stadig av sporet, og den måtte løftes opp på sporet igjen. Løypemannskapet så for seg en lang og kald natt, men Per Dahl var stadig optimist.

Det var fremdrift, men en

rekke avsporinger, og da scooteren med mannskap kom nedover Jonsrudbakken var kl. blitt 24.

Den var ikke akkurat lydløs denne scooteren, og den hadde sterke lyskastere. Da våknet de stakkars beboerne på Jonsrud, og lysene ble tent i alle rom. Noe sånt var aldri hørt eller sett før på disse kanter.

Så bar det opp til To-måsan, men der mistet løypesjefen, Per Ehrnst sporet. Han måtte låne skiutstyret til Kjell og forlot de andre for å finne løypa. Og borte ble han. Etter en stund ble Arne og Roar utålmodige og gikk etter. Også de ble borte i mørket, og tilslutt fant Per Dahl ut at de skulle kjøre etter. Plutselig falt scooteren, fører og passasjer i en torvgrøft, og satt i snø til brystet. Skigårerne hørte at scooteren hadde startet, så ble det stille, og de kom tilbake og fant dem i grøfta.

Hadde det ikke vært for Arnes kjempekrefter, hadde de kanskje sittet der til snøsmeltinga!!

Nå gikk ferden ned mot Flaskebekktjernet, men da de kom ut på tjernet begynte scooteren

å gå saktere og saktere. Den kjørte ikke lenger på sporet. Per Dahl skrek; Hopp av, Kjell! Han lød ordre og sto i vann til knes. Overvann! Ikke så behagelig med tynn skidress og 24 minusgrader.

Så var det å få løftet scooteren opp i sporet enda en gang og halvveis bære og kjøre den over tjernet til Gamle Skoklefald vei og så var ikke veien så lang til Samfunnshuset.

Måtte tines i badstua

Klokka var nå blitt 04.00. Per Dahl startet bilen og kom seg til Oslo. Resten av gjengen dro til badstua i klubbhuset på Bergerbanen for opptining. Hjemme satt familiemedlemmene og lurte på hvor det ble av de respektive ektemenn.

Lørdag ble det gått opp spor i scootersporet og resultatet stod til S. Renndagen opprant med strålende sol. Det var ca. 2000 tilskuere ved Samfunnshuset og i løypa.

Arnt Løes var starter og

synes godt i stor ulveskinnsjels. Sekretariatet fungerte bra. Presse og NRK hadde fine arbeidsforhold.

Noen av deltagerne ble innlosjert privat og løperne var storfornøyde.

Premiene var smykker, – etter en strålende ide fra Tom Klausen gullsmedforretning. Dette ble mottatt med glede av løperne. De hadde pokaler nok i hyllene hjemme, det var jo hyggelig å komme hjem til skienkene med noe de kunne ha glede av.

Nesodden Idrettsforening fikk positiv kritikk for arrangementet. NRKs sportsrevy ga stor dekning av rennet om kvelden. Jeg tror neppe Nesodden Idrettsforening noen gang har hatt større eller bedre mediedekning.

Det ble arrangert to renn senere, men så «døde» det ut på grunn av dårlige snøforhold i begynnelsen av 70-årene.

Dette er skrevet etter minnet, mye er uteglemt.

www.nesodden.historielag.org

Org.nr. 971257075